

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 2 | 2018

Tema: Fri tid

Frivillighet ♦ Borgerlønn ♦ Folkefinansiering

 Cultura
Bank

Fri tid

 ARNE ØGAARD

Vi er fanget i tidsklemma hvis tiden aldri strekker til. Annerledes var det å være barn da tiden kunne være uendelig. I lekens alvor kunne det oppleves som om vi var helt utenfor tiden eller kanskje ett med den. Fremdeles kan vi oppleve noe av dette når vi er inne i skapende prosesser, vi er frie i tiden. Barnas lek er i dag truet av aktivitetspress, læringspress og overføring av skjerminntrykk. Selv barn kan i dag oppleve tidsklemma. Etter hvert som de vokser opp kan de oppleve økonomisk ulikhet som utenforskap. Det at de ikke kan delta på lik linje med andre kan oppleves som å være

fanget i stillstand. Dette gjelder også voksne som ikke finner sin plass i dagens høyeffektive næringsliv. Tiden står stille uten at noe skjer. Å innføre borgerlønn kan gi et frirom i tiden til å utfolde kreative og sosiale evner. Frie gavepenger som folkefinansiering, kan gi mange tid til å realisere samfunnsnyttige ideer. Å flytte til et småbruk kan gi lite fritid i tradisjonell forstand, men likevel kan det å gi all sin tid til en meningsfull aktivitet oppleves som frihet. Dette nummeret av Pengevirke leses av mange som har ferie, en tid hvor mange har mulighet til å tenke over i hvilken tid de er mest fri.

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre transparens – det vil si at innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura Bank arbeider for at etikk og moral skal innarbeides i det økonomiske liv gjennom et nytt syn på penger, økonomi og lønnsomhet, hvor man ikke ensidig fokuserer på egennytte.

Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna, Norge.

Cultura Bank har en balanse på ca. 1 milliard kroner. Det er 17 medarbeidere (ca. 15 årsverk) på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass, N-0130 Oslo
Besøksadresse: Holbergs gate 1, 0166 Oslo
Tlf. +47 22 99 51 99, cultura@cultura.no, www.cultura.no

PENGEVIRKE 2/2018

ISSN 1399-7734/

Online: ISSN 1901-2020

Utgis av

Cultura Bank
www.cultura.no

Redaksjon

Arne Øgaard (redaktør), aroegaa@online.no
Jannike Østervold, jannikeo@cultura.no

Cultura Bank har et redaksjonelt samarbeid med Merkur Andelskasse i Danmark, som er medlem av Global Alliance for Banking on Values og drives etter prinsippene for social banking.

Layout

ActVisual, www.actvisual.dk

Opplag

4 450

Bladet utgis 4 ganger i året.
Neste gang september 2018.

Frist

Bidrag til neste utgave kan sendes til Pengevirke senest 6. august 2018.

Tema neste nummer

Markens grøde - jordbruk og foredling

Trykk

Døvgren AS

Forside

Siri Mittet og Gruuten skal starte østersoppdyrking på kaffegrut. Transporten skjer med el-sykel. Foto: Stig Weston

Holdninger og synspunkter som kommer til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg er forfatterne selv ansvarlige for. De er dermed ikke nødvendigvis uttrykk for redaksjonens synspunkter.

Bidrag til Pengevirke honoreres normalt ikke.

Abonnement på Pengevirke

Pengevirke finnes både på papir- og i elektronisk utgave. Bestill Pengevirke i elektronisk versjon på www.cultura.no/pengevirke/abonnement.

For bestilling eller avbestilling av papirutgaven, send e-post til cultura@cultura.no.

Frivillig abonnementsavgift kan innbetales til konto 1254.01.00177.

Innhold

Fri på landet	4
Ulike nivåer av borgerlønn	6
Redd Barna med kampanje om barns rett til lek og fritid!	8
Direktedemokrati på Tøyen	9
Startups som løser samfunnsproblemer	10
Smånytt	14
Håøya naturverksted	15
Småbruket jorden	16
Lineærhuset versus kretsløphuset	18
Batterijakten	20
Nytt fra Cultura Bank	21
CulturaFlokk – Culturas folkefinansieringsplattform	23
Fra kaffekopp til østerssopp	24
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar Ruth Levitas	28
Aktuelle bøker	30
Kommentar Finansindustrien skaper fattigdom	34

Fri på landet

✍ ARNE ØGAARD 📷 FINN DALE IVERSEN

Ved innføringen av 8 timers arbeidsdag var tanken at et godt menneskeliv innebar arbeid i 8 timer, 8 timer søvn og 8 timer fritid. I dag har vi også fri på lørdager og noe kortere arbeidsuke, altså enda mer fri. I praksis kan det derimot være vanskelig å skille mellom fritid og arbeid, og mange velger dessuten å bruke av sin frie tid til å utføre frivillig arbeid.

Selv om lærere går hjem fra skolen, bærer de alltid elevene i bevisstheden. Det er alltid noe som skal rettes eller forberedes. Vel hjemme fra jobben skal det lages mat, barn stelles og hjelpes, hagen pleies, huset vaskes og vedlikeholdes osv. Det vi gjør i fritiden kalles arbeid når andre gjør det for betaling. Bare det å hvile, lese, trene, se på en eller annen skjerm eller delta på en kulturaktivitet kan undras fra arbeidslisten. Stille tid for seg selv må kalles fri tid, men når vi kommer sammen med andre begynner vi ofte å gjøre noe. Mange liker dugnader, å gjøre frivillig arbeid i idrettslaget, korpset, Røde Kors eller noen av de mange andre mulighetene som finnes til aktiv samhandling. Å gjøre en innsats sammen med andre kan oppleves som sosial glede og være en variasjon fra den daglige jobben. Tradisjonelt har nordmenn likt å dra på tur, enten alene eller i større grupper, og turen har ofte gått ut i naturen. Nå er det en økning i antall mennesker som ikke bare vil være i naturen, men som også vil gjøre en aktiv innsats, enten ved å rydde plast og annen søppel eller også delta i miljøvennlig jordbruksarbeid.

BONDEYRKET – EN LIVSFORM

I min barndom var det å hjelpe til på en gård en stor opplevelse, spesielt høytiden var en høytidsstund. Det å være aktiv i jordbruket var som å kjenne seg som en del av selve livet. Etter å ha

gjennomført et akademisk naturvitenskapelig studium, følte jeg en sterk lengsel etter direkte naturkontakt og tilbragte 3 år i et jordbrukskollektiv. Det var tre år med mye arbeid, men for meg opplevdes det som en fri tid. Det var noe jeg hadde valgt, og økonomisk så var det så vidt vi klarte oss selv om vi spiste mye ugress. Aldri har jeg lært så mye om naturen, jordbruket, meg selv og praktisk vedlikehold av hus og maskiner. Min ambisjon var aldri å bli bonde, men jeg søkte noe jeg trengte. De som har valgt å bli bønder opplever sikkert at de gjør et viktig arbeid, men jeg vet at også at noen av dem har vansker med å skille mellom hva de gjør som arbeid og i sin frie tid. Å være bonde er en livsform. Slik opplever jeg også at det er å være steiner-skolelærer, og andre kan oppleve det samme på lignende arbeidsplasser hvor timetelling ikke er det viktigste.

Mitt jordbruksopphold var på slutten av 70-tallet, og siden den gang har mekaniseringen i jordbruket vært sterk. Mange bønder har havnet stadig lenger fra livsprosessene, og de er blitt mer ensomme i sine store traktorer. Men på mange av de biologisk-dynamiske og økologiske gårdene trengs det fortsatt mennesker, og heldigvis er det stadig flere som ønsker å benytte sin frie tid på slike gårder. De gjør det både for sin egen del og for å støtte de naturvennlige jordbruksformene. Men skal en være mer til nytte enn til bry når en reiser

WWOOFING

Ønsker du som voksen å reise ut alene eller sammen med familien kan du gjøre en innsats som WWOOFer. Du kan velge mellom gårder i over 100 forskjellige land hvor du kan lære om og gjøre en innsats for økologisk jordbruk og bærekraftig livsstil. For kost og losji må du være villig til å arbeide fra fire til seks timer hver dag i fem dager i uken. Du må være interessert i å møte mennesker fra andre kulturer og være i stand til enkel kommunikasjon med arbeidsgiveren.

Mer informasjon finner du på www.woof.net

på landet, bør en være godt forberedt. Natur og Ungdom har derfor et eget forberedelseskurs. For andre som reiser på en gård kan det være lurt å lære seg litt om forskjellen på ugress og nytteplanter og om at det finnes mange ulike former for økologisk drift. Det er også viktig å vite litt om at disse bøndene lever i spennet mellom det ideelt riktige og det praktisk og økonomisk mulige.

GRØNT SPATAK

Skolelever og studenter som har fylt 16 år kan gjennom Natur og Ungdom få arbeide 10 dager på landet. Hver sommer reiser rundt 60 unge ut for å hjelpe til med melking, graving, børsting, ysting, luking, hesjing, høsting og for å se til sauer. De er ofte flere sammen og blir utplassert hos hyggelige bønder, som er glade for å få arbeidskraft og glade for å få fortelle om jobben de gjør. Norges Bonde- og Småbrukarlag hjelper til å finne godt vertskap. De kan velge mellom å dra til en gård, til ei seter eller på beitetilsyn for å se til sau og rovdyr. Alle utgifter er dekket, også reise. I forkant av utplasseringen møtes deltakerne på Vårsamling på Ullershov gård. Her får de lære mer om hvorfor norsk jordbruk er viktig og solidarisk, om rovdyr-dilemmaet og om grunnlaget for det hele: jord! ♣

Mer informasjon får du hos Natur og Ungdom og på www.nu.no/spatak/

Ulike nivåer av borgerlønn

✎ ARNE ØGAARD

Fredag 2. mars fant Pengevirke veien til et møte i selveste Stortinget hvor Miljøpartiet De Grønne ønsket innspill til en utredning om borgerlønn.

Seminarsalen var så godt som full, og mange ulike synspunkter ble fremlagt. Et spørsmål var om borgerlønn egentlig var et passende navn. Det blandes ofte sammen med andre begreper som minsteinntekt, men min tanke da det hele var over er at en får velge betegnelse etter hvilket nivå en sikter mot.

NIVÅ 1: SOSIAL UTJEVNING

Professor Kalle Moene snakket varmt om det han kalte utviklingsbonus. Det er et faktum at pengene samler seg hos dem som har mye fra før, mens de som har lite får relativt mindre. Ved å legge en valgt prosent på alle former for inntekt kan denne summen fordeles på hele befolkningen. Ved 10% vil dette i Norge utgjøre 80–90 tusen per person. Det er viktig å innføre dette som en

solidaritetshandling, som gjenoppretter svakheter i dagens økonomiske system.

NIVÅ 2: FJERNING AV SOSIALT STEMPEL

Sigrun Aasland fra Agenda viste i en figur hvordan folk som av ulike grunner faller ut av arbeidslivet til slutt kan havne som uføretrygdet. Ofte kan dette innebære en sykeliggjøring av friske mennesker. Mange er ikke i stand til å utføre et arbeid der hvor de kan ha vært ansatt i en årrekke, men det er ikke dermed sagt at de ikke kan utføre andre arbeidsoppgaver. Andre passer ikke inn i det høye tempoet vi har i dagens arbeidsliv. Å finne et alternativt arbeid som er tilpasset den enkeltes forutsetninger kan være vanskelig. Det var enighet blant innlederne om at det måtte ryddes opp i de ulike stønadsordningene, men ingen forslag om hvordan. I den pågående borgerlønsdebatten er et hovedargument at en ikke må ydmyke seg og streve med et byråkrati for å få de nødvendige pengene til livsopphold.

Hvordan en skal unngå dette og hva en skal erstatte ordet uføretrygd med er en utredningsoppgave. Et forslag fra meg til det nye navnet er utviklingspenger.

NIVÅ 3: ALLE MÅ FÅ DEKKET SINE GRUNNLEGGENDE BEHOV.

Det ble sagt at ingen behøver å lide nød i den norske velferdsstaten. Det var litt underlig å høre etter å ha passert en rekke norske hjemløse tiggere på vei fra Oslo S til Stortinget. En viktig oppgave er å undersøke FNs menneskerettigheter og se på hva et menneske virkelig har rett til og skille dette fra det hvert menneske må arbeide seg fram til. Når det gjelder borgerlønnens historie og eventuelle modeller for Norge, har Mathilde Fasting i Civita gjort et omfattende arbeid og presenterte en rekke argumenter for og mot borgerlønn. Hennes utredning kan lastes ned fra www.civita.no/publikasjon/borgerlonn. Hun pekte også på en ny svensk bok *Penger for ingenting*. I de forsøkene med ulike former for 'borgerlønn' som

er gjort i ulike deler av verden har beløpene vært langt lavere enn det som trengs for å innføre noe slikt i Norge. Vi fikk også en presentasjon av forsøket som pågår i Finland hvor en utvalgt gruppe arbeidsløse får 560 Euro i måneden. Konsekvensene av forsøket er ennå ikke utredet.

NIVÅ 4: EGENDEFINERT ARBEID

Mathilde Fasting uttrykte uro for om det i fremtiden ville være arbeid til alle, men som sosialdemokrat argumenterte Sigrun Aasland for at det må vi bare skaffe, den såkalte arbeidslinja. Her nærmet vi oss en rekke interessante spørsmål, som det ikke ble tid til å diskutere. Stortingsrepresentant for MDG, Per Espen Stoknes måtte rekke et fly, og andre hadde det også travelt med å komme seg hjem.

I de tidligere kommunistlandene fikk alle arbeid, men er det slik at et hvert arbeid er meningsfullt ut over det at en betaler skatt? Rutger Bregman påpeker i boka *Utopia for realister* at en tredjedel av de som arbeider her i vesten opplever jobben sin som meningsløs. Muligens ville mange funnet på noe mer meningsfullt å gjøre hvis de selv kunne bestemme sine arbeidsoppgaver, noe som kunne tilført samfunnet større reelle verdier, for eksempel i form av omsorg for mennesker og natur, kulturelle uttrykk, gründervirksomhet og forskning. Begrepet egendefinert arbeid ble innført av Ottar Brox, og i min bok *En tredje vei* begrunner jeg hvorfor det

kan kobles til en fornuftig form for borgerlønn i dagens situasjon.

NIVÅ 5: BORGERLØNN TIL ALLE

Organisasjonen BIEN har en visjon om full borgerlønn for alle. På deres facebookside dukker det jevnlig opp internasjonale kapasiteter som støtter deres sak, men det gjenstår en realistisk finansieringsplan for hvordan dette skal innføres i Norge. Et motargument har vært at borgerlønn kan gjøre folk ensomme. Men dette kan løses ved å øke det store arbeidet som frivillighetssentralene allerede gjør slik at alle lett kan finne sammen med andre som har samme interesser. Etter hvert som bedrifter og butikker legges ned, må en første oppgave være å omgjøre lokalene til nye formål. Sigrun Aasland påpekte påpekte med følgende tall viktigheten av en arbeidsplass: 7 av 10 synes at jobben er en viktig del av livet, som har formet dem som person, 8 av 10 er stolte av jobben sin, 66% mener det viktigste med jobben er at de føler seg nyttige i samfunnet, og 6 av 10 mener jobben påvirker deres livslykke. Dette må også kunne oppleves i arbeidssammenhenger som faller utenfor det som i dag kalles lønnsarbeid. Kanskje kan borgerlønn være et første skritt for fullt skille mellom lønn og arbeid?

FLERE SPØRSMÅL

Et ubesvart spørsmål i denne sam-

Kalle Moene vil gjenopprette skjevheter i dagens økonomiske system ved å innføre utviklingsbonus. Foto: Francesco Saggio

menhengen er om det vil oppstå et klasseskille mellom de som bare har borgerlønn og de som også har annen inntekt. Et annet er hvordan vi skal forholde oss til den økte innvandringen? Må man være norsk statsborger for å få borgerlønn, og vil innføring av borgerlønn føre til masseinnvandring? På et tidligere seminar om temaet ble det reist spørsmål om borgerlønn skal utdeles i en lokal valuta, det vil si i penger som bare kan brukes i Norge. Det vil bidra til fellesøkonomien gjennom avgifter og opprettholdelse av nasjonale arbeidsplasser. Et siste spørsmål er om vi i fremtiden i større grad må dele på lønnet arbeid. For å få til en slik deling kan det være nyttig med en borgerlønn i bunnen.

Redd Barna med kampanje for barns rett til lek og fritid!

REDD BARNA

Barnekonvensjonen sier at alle barn har rett til lek og fritid, uansett hvem de er og hvor de kommer fra. Fritidserklæringen som regjeringen har initiert slår fast at alle barn og ungdom i Norge skal ha mulighet til å delta i fritidsaktiviteter. Vi har alle lært at det viktigste er å delta. Og i Norge gjør nesten alle barn det. De deltar på fotball, korps, turn eller ishockey. De er aktive på fritidsklubben, får seg nye venner og skaper minner som varer livet ut. Men alle barn i Norge har ikke de samme mulighetene. For barn som vokser opp i familier med dårlig råd, er det dyrt å delta på fritidsaktiviteter. For barn og familier som er nye i landet, er det vanskelig å finne riktig informasjon. For barn med nedsatt funksjonsevne kan manglende tilrettelegging være årsaken til at de ikke får delta. Barn holdes utenfor til tross for at barnekonvensjonen sier at alle barn har rett til lek og fritid. Det å være en del av et lag gir tilhørighet og en opplevelse av samhold. Alle skal få delta i aktiviteter på fritida, uansett hvem de er og hvor de kommer fra. Sammen skaper vi et

samfunn som er på lag med alle barn!

Alle landets kommuner skal oppfylle Fritidserklæringen, og sørge for at alle barn får delta. På fritidsarenaen treffer barn venner, bygger nettverk, finner ut av interesser og utvikler evner. Barn deltar på fotball, dans, korps, speider, turn eller ishockey. De er aktive på fritidsklubben, og de opplever mestring og har det gøy. Dette er positivt for barnas helse og bra for oss som samfunn. Derfor er det så viktig at alle barn får være med.

BLI MED OG SI FRA!

Redd Barna vil nå ha med deg på å si fra om at alle barn har rett til fritidsaktiviteter. Gå inn på www.reddbarna.no/fritid for å skrive under oppropet.

Vi ber også om dine innspill til hva som kan gjøres der du bor for å bryte barrierene.

Finnes det en fritidsklubb der du bor? Er det vann i bassenget? Er det lys på fotballbanen? Trengs det egne tiltak for å tilrettelegge for barn som ikke får delta? Vi tar imot alle forslag til hva

«Vi ønsker å bryte ned barrierer, slik at alle barn og unge får delta i fritidsaktiviteter, uansett hvem de er og hvor de bor», sier Redd Barnas kampanjeleder Ane Aamodt. Foto: Mai Simonsen/Redd Barna.

kommunen din kan gjøre. Mot slutten av året samler vi alle signaturene og innspillene, og overleverer dem direkte til ordførerne i Norge.

Direktedemokrati på Tøyen

✍ ARNE ØGAARD 📷 ALEXANDER BENJAMINSEN

På Tøyen i Oslo er det gjennomført et vellykket pilotprosjekt med deltakende budsjettering. Beboerne fikk selv stemme over hvilke lokale miljøprosjekter som skulle få støtte.

I en tid hvor politikernes anseelse er synkende er det godt å se at de kan delegerere ansvar til lokalsamfunnet. Det er vedtatt å styrke området Tøyen i Oslo, og i den forbindelse har beboerne fått kr 200 000 til å fordele til ulike miljøprosjekter. Alle kunne komme med forslag, og ifølge Tøyenrådet er målet en mer transparent og lokalt forankret tildelingsprosess for Områdeløftets midler.

17 miljøforslag ble presentert og favnet alt fra etablering av sykkelverksted til slyng- og klatreplanter i byrommet, vegansk matbutikk, hageparseller og koserom på biblioteket på Tøyen skole. Forslagene kommer fra engasjerte beboere, både barn, ungdom og voksne, men også en rekke lokale organisasjoner og grupper leverte inn ideer. Etter en presentasjon av prosjektene fikk de oppmøtte stemme på sine favoritter.

I denne omgang var det åtte prosjekter som kunne slippe jubelen løs. Av disse var det K1DS som fikk aller flest stemmer. Ungdomsverkstedet og Byverkstedet står bak forslaget, som går ut på å skaffe deltidsjobber til Tøyen-ungdommen.

Einar Braathen er forsker ved By- og regionforskningsinstituttet NIBR ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Han har forsket på deltakende budsjettering, blant annet i Brasil, i flere år. I tillegg prøvde han i 2005 å få til en prøveordning med deltakende budsjettering i Oslo. Den gangen ble det stoppet i bystyret, men han håper pilotprosjektet på Tøyen kan føre til flere lignende tiltak. Han mener en av de store fordelene med deltakende budsjettering er at flere kan engasjere seg. 🟢

DISSE PROSJEKTENE FIKK STØTTE:

- K1DS av Ungdomsverkstedet og Byverkstedet
- Tøyen Slyngplantesyndikat
- Kulmis: Delt erfaring av Kulmis
- En offentlig mangfoldshage av Nabolagshager og Kompass & Co
- Sykkelfamilien av Verksted på hjul
- Style Your Hive av Omattatt
- Mekteboden av Anneli, Margrethe og Solveig
- Bilfritt Tøyen av Nedenfra

Tøyens Folkebudsjett.

Startups som løser samfunnsproblemer

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Gjennom akseleratorprogrammet *Social Startup* har et knippe utvalgte oppstartselskaper fått muligheten til å videreutvikle bedriftsideene sine med profesjonelle veiledere og gjennom å utveksle ideer og erfaringer med andre sosiale entreprenører.

Programmet er initiert av *Ferd Sosiale Entreprenører* og utvikles sammen med *SoCentral*. Modellen er hentet fra *Den Sociale Kapitalfonden* i Danmark, som er en av samarbeidspartnerne til det norske akseleratorprogrammet.

Det var stor interesse for å delta i programmet da det ble lansert. Hele 125 prosjekter slåss om de få gjeve plassene. Av disse ble 30 valgt ut til å delta på en tredagers BootCamp i januar 2018, der de fikk hjelp til å videreutvikle forretningsideene sine og få oversikt over styrker, svakheter og muligheter. Selv om bare noen få selskaper fikk gå videre, fikk alle som deltok nyttig hjelp til å analysere forretningsidéene sine og fikk mulighet til å bygge nettverk og vise seg frem for mulige fremtidige partnere.

På spørsmål om hva de la vekt på når de skulle velge ut hvilke selskaper som skulle få være med videre svarer prosjektleder Marte Sotholtet at de først måtte møte 3 hoved-

kriterier: «Prosjektene må ha både kommersielt og sosialt potensiale, og i tillegg må vi ha tro på at de har et team med sterke, kompetente mennesker som kan utvikle selskapet fra idé til bærekraftig business.»

Det var også et ønske å få med ulike typer selskaper som løser forskjellige problemstillinger. Marte forteller at ca. halvparten av søkerne kom gjennom den første grovsilingen. Så inviterte de samarbeidspartnerne til å komme med innspill – *KS, Innovasjon Norge, Bærum kommune, Virke, Sparebank1, stiftelsen Østfold Akershus* og *TD Veen*. Sammen kom de frem til hvilke 30 prosjekter som skulle inviteres til BootCamp over 3 dager hvor de gjennomgikk intensiv forretningsutvikling. Campen ble avsluttet med at de heldige som fikk gå videre ble valgt ut. Tanken var at BootCampen skulle gi deltakerne verdi, uansett om man kom videre eller ikke.

DETTE FÅR DELTAKERSELSKAPENE

Startup-selskapene får seks måneder med tett oppfølging fra en forretningsutvikler, som jobber sammen med virksomheten 5 timer i uken. I tillegg er det tre felles camper, der deltakerne får lære seg nyttige verktøy og får hjelp til å profesjonalisere og utvikle prosjektene sine, så de skal bli både økonomisk og sosialt bærekraftige. En viktig del av opplæringen er å få innsikt i hvordan offentlig sektor fungerer og hvilke muligheter som ligger i å samarbeide med den.

Erfaringsutvekslingen med andre sosiale entreprenører og med fageksperter er også en viktig del av prosessen. Gjennom programmet får de også mulighet for å møte potensielle investorer og kunder.

Martes rolle har vært å være bindeledd mellom forretningsutviklere, selskapene og samarbeidspartnerne og sikre helheten og at det er en god rød tråd og at programmet kommer i mål som planlagt. *Social Startup* er det første akseleratorprogrammet i sitt slag i Norge.

Marte forteller: «Vi har en suksessoppskrift fra Danmark som vi har tatt utgangspunkt i, og så kan vi gjøre de forbedringene som vi ønsker. Det har vært spennende å få mulig-

Bistand fra erfarne forretningsutviklere er en av hovedingrediensene i *Social Startup*. Foto: Alex Asensi

Teamet bak Social Startup med Stina Låstad fra SoCentral, Henriette Skretteberg fra Ferd Sosiale Entreprenører, Marte Sootholtet – prosjektleder og Karin Frölander – prosjektkoordinator. Foto: Alex Asensi

heten til å trekke inn så mange ulike mennesker, miljøer og bransjer, og samtidig se hvor nyttig og viktig det er for disse selskapene å få denne typen bistand fra forretningsutviklerne og ekspertene de møter underveis. Disse selskapene har idealisme som utgangspunkt, men for at det skal få ordentlig effekt må det også hvile på en solid økonomisk og forretningsmessig forståelse – og det trengs det mer av i Norge i dag. Her har vi lyktes med å binde sammen de miljøene hvor denne kompetansen finnes med de selskapene som trenger det, og dermed kan det få en enormt stor positiv innflytelse på det norske samfunnet og vise at man kan gjøre business på nye måter.»

KRAV TIL DELTAKERNE

Dette er ikke et program for den som har et lite hobbyprosjekt ved siden av full jobb – her kreves det at man satser for fullt.

Først og fremst må prosjektet ha som hovedmål å ha en positiv samfunnseffekt, og virksomheten må ha et potensial for utvikling og vekst.

Virksomheten må være hovedaktivitet, og deltakerne må sette av tid til å delta på alle aktivitetene knyttet til Social Startup-programmet.

Og det er ikke nok bare å ha en god idé, det kreves at virksomheten må ha solgt produktet eller tjenesten til minst én kunde eller ha gjennomført en pilot.

ER DU INTERESSERT I Å VÆRE MED PÅ NESTE SOCIAL STARTUP VÅREN 2019?

Følg Social **Startup Norge** på Facebook. Søknadsskjema blir lagt ut til høsten.

NYE MULIGHETER I 2019

Det første kullet med oppstartprosjekter har fullført programmet i juni 2018. Erfaringene har vært så positive at det er bestemt at de vil gå videre med en ny runde i 2019.

Vi spør Marte om hvilke råd hun vil gi til prosjekter som vurderer å søke.

«For å være kvalifisert så må man ha 'proof of concept' – man må ha solgt en tjeneste eller et produkt, gjort en pilot som viser at det er en god ide for flere enn bare teamet. Og det er ikke minst dette vi lærer mye om i *Social Startup* – alle entreprenører må være veldig opptatt av kunden og hvordan man løser problemet best for dem og ikke forelske seg i sine egne ideer. Så gå ut og test ideen på kunder og samarbeidspartnere, som kan være villige til å betale for det. Test interessen i markedet!»

>

Disse selskapene er med i Social Startup:

Nabolagshager med gründer Helene Gallis. Foto: Andrea Gamst

NABOLAGSHAGER vil utvikle et enkelt system for dyrking av kortreist mat og grønne rekreasjonsområder på bytak. Selskapet ser potensial i tusenvis av kvadratmeter upløyd mark på tak på hoteller, næringsbygg og offentlige bygg.

Trygg av Natur på tur.

TRYGG AV NATUR tar ungdom med ut i skogen på natur- og mestringsopplevelser med fantastisk forebyggende effekt. Målet er å forebygge psykiske helseutfordringer blant enda flere ungdommer.

Hogst i skogen.

HOGST tilbyr tidligere straffedømte manuelt fysisk arbeid gjennom opplæring og fast jobb som skogsarbeidere. Selskapet ønsker å hjelpe flere til et liv uten kriminalitet og rus.

Abildsø gård.

ABILDSØ GÅRD har brukt flere år på å bygge konseptet Skolegård. Prosjektet har bidratt til at hundrevis av unge mennesker får redusert frafall på skolen, og er nå klart til skalering til flere kommuner.

Mora di på mobilt sykkelverksted.

MORA DI ansetter tidligere kriminelle og rusavhengige og har etablert et mobilt sykkelverksted for bedriftsmarkedet. Selskapet kommer til arbeidsplassen så bedriftens ansatte kan levere sykkelen om morgenen og sykle hjem på ferdig fikset sykkel.

Dyrebar omsorg.

DYREBAR OMSORG utdanner profesjonsutøvere som lærere, sykepleiere og psykologer til å benytte dyr i behandling, såkalt dyreassisterte intervensjoner. Med solid forskning i bagasjen kan Dyrebar omsorg vokse og hjelpe flere med psykiske helseutfordringer.

Injera Palace er ett av flere matkonsepter Mestringsguiden driver, de har matbod med Eritreisk Injera på Vippra i Oslo.

MESTRINGSGUIDEN har på rekordfart bygget ulike matkonsepter på Vippra som serverer autentisk syrisk og eritreisk mat til Oslos innbyggere. De gir også nykommere med flyktningbakgrunn arbeid og et springbrett inn i restaurantbransjen.

Sisters in Business på IKEA systue, her med celebrert selskap på kvinnedagen 8. mars. Foto: Ingar Sørensen

SISTERS IN BUSINESS jobber med partnerskap som bidrar til at innvandrerkvinner får brukt sin kompetanse og finner sin plass i arbeidslivet. De har blant annet etablert systue på IKEA og satser nå på flere spennende prosjekter.

Helt Med ansatte på Scandic.

HELT MED jobber for å få flere mennesker med utviklingshemming inn i ordinært arbeidsliv. Selskapet bidrar til at en gruppe som før har blitt ekskludert fra arbeidsmarkedet kan bli en ressurs for bedrifter og samfunn.

Smånytt

Strandrydding i Hurum

Fjorden Ren er en videreføring av et pilotprosjekt i regi av Kulturhuset Hovtun, som startet i fjor sommer og samlet inn 11 tonn søppel fra strender i Hurum i løpet av høsten 2017. Prosjektet fortsetter i 2018 og har som mål å kunne utvide tiltaket til nærliggende kystkommuner. Gjennom samarbeid med NAV og aktivitetsplikten til unge sosialhjelpsmottakere i kommunen organiseres det blant annet strandrydding og henting av marint avfall tre dager i uken. Under strandryddedagene i uke 18 organiserte prosjektet en ryddekampanje *Skattekis-ten 2018* i samarbeid med 5. klasse på barneskolene i nærområdet og renset lokale strandområder for søppel. Elevene dokumenterte prosessen med film og foto, og meningen er at det skal bli til en utstilling.

www.fjordenren.no

Tofteskolen på Apotekstrand i Tofte med brannmenn som fortalte om giftampuller

Gamle klær blir grønne tak

Gjenbruk er bra, men til slutt kommer det til et punkt der det er tid for å si adjø til gamle tekstiler. Men ikke kast dem i restavfallet – alt av tekstiler kan gjenvinnes. Gamle underbukser, enslige sokker, fillete sengetøy, maleskjorter med hull og flekker som ikke går av og møllspiste ulltepper. Hos Fretex kan du få utlevert gratis oransje poser for innlevering av tekstilavfall, men du kan også bare skrive «Tekstilavfall» tydelig på posen med tusj. Posen leveres i en hvilken som helst Fretex boks. Fretex har etablert et samarbeid med Bergknapp AS, som bruker filtduker av ødelagte og resirkulerte tekstiler i sine vegetasjonsmatter, som brukes på grønne tak. I 2018 vil Bergknapp bruke ca. 225 000 kvadratmeter filt fra Fretex – det tilsvarer rundt 50 fotballbaner! www.fretex.no/hovedmeny/miljo/kla-er-paa-taket

Foto: Bergknapp AS

Sommeruker i spirituell økologi

For tredje gang arrangeres sommeruker i spirituell økologi, denne gang nord for polarsirkelen, på Meløya i Nordland. Sommerukene arrangeres av den ideelle foreningen BALDRON.

Tidspunkt: 3.–14. juli 2018, med mulighet for å delta på en etterfølgende fire dagers utflykt til Lofoten.

Ankomst via Bodø og videre med hurtigbåt til Meløya.

Informasjon og registrering:

www.summerweek.baldron.org

Vegetarisk spiseklubb

Kærnehuset, Danmarks eldste vegetariske spiseklubb, holder til i Odense. Der kan medlemmene tre kvelder i uken spise et godt økologisk vegetarmåltid for 45–50 danske kroner. Maten lages av frivillige, og som kokk spiser du gratis den dagen du er med og lager mat. Klubben feiret sitt 41-årsjubileum i vår og er svært populær. Ved å dele på matlagingen på denne måten kan flere få tilgang på god, sunn og rimelig hjemmelaget mat og samtidig tilbringe mindre tid på kjøkkenet.

Hvis noen kjenner til lignende initiativer i Norge, si gjerne fra til Pengevirkes redaksjon.

www.kaernehuset.com

Kærnehuset 41 år.

Håøya naturverksted

Fra litt ut i juni og frem til 1. september har du muligheten til å oppleve ekte gammeldags seterdrift på Håøya, mellom Drøbak og Hurum. Håøya er strømløs, så her foregår all produksjon som i gamle dager. Her melkes geitene for hånd, og melken blir til hvit geitost av chevretypen. Bonde Helge Haugen forteller at melken fra Kasjmirgeitene har en spesielt mild og god smak. Osteproduksjonen er 100% økologisk, og mysen fra ystingen brukes i brøddeigen. I den 100 år gamle vedfyrte bakerovnen stekes det hver morgen ferske mysebrød til besøkende. Det er mulighet for å kjøpe ost, brød, kanelnurrer, spekemat og diverse andre lokalproduserte varer hver dag unntatt mandager hele sommeren.

www.facebook.com/naturverksted

Håndbok for andelslandbruk

Økologisk Norge (tidligere Oikos) er kommet med ny utgave av *håndbok for andelslandbruk*. Redaktør for håndboken er Alexandra Devik. Hele håndboken er oppdatert med tekst, bilder og ny statistikk. Det er kommet et nytt kapittel om muligheter innenfor modellen, og spesielt kapittelet om formell formalisering og økonomi er grundig gjennomgått og kvalitetssikret av juridiske rådgivere blant annet fra Norges Bondelag. Informasjon om grunnprinsippene for andelslandbruk i Norge, som det ble felles enighet om i fjor på den nasjonale nettverkssamlingen, er også integrert i teksten.

Den nye utgaven av Håndboka koster 150 kr for medlemmer og 250 kr for ikke-medlemmer + porto og ekspedisjon. Den kan bestilles fra info@oikos.no – husk å oppgi om du er medlem.

Småbruket jorden

Artikkelforfatteren med hest og slåmaskin.

✎ OLE-JACOB CHRISTENSEN, SMÅBRUKER

Arbeider vi for oss selv eller for det økonomiske systemet? Trenger økonomisk teori mer bakkekontakt? Her er et forsøk på å se økonomien fra et mer praktisk og jordnært ståsted.

For noen tiår siden levde de fleste norske familier av én inntekt. Senere har inntektene økt betraktelig – men vi strever med å få endene til å møtes med to inntekter per familie. Vi har aldri vært mer produktive, men vi får høre at vi må arbeide mer, omgjøre deltidsstillinger til heltid og fortsette å arbeide lenger inn i alderdommen. Hva har gått galt? Er vi som en sprintskøyteløper som allerede har passert målstreken flere ganger uten å legge merke til det? Som sliter seg videre, utslitt og utbrent?

EN ENKLERE LIVSFORM

Som nybakt småbruker var jeg så heldig å ha en gammel nabo med lang erfaring i faget. Da jeg etablerte meg, var han pensjonist og hadde to travhester og et par kviger til framføring. Bruket hans var svært beskjedent, men hadde, fortalte han, fram til krigen fødd en familie på ni – to voksne og sju barn. Ikke dårlig, med 15 mål innmark og litt over 1000 mål skog, myr og hei. Om skogen var av ujevn bonitet, ble den godt

utnyttet, siden tømmeret ble skåret på saga ved det bruket som var blitt mitt – til bord, planker og ikke minst tønnestav. Jorda og utslåttene fødte fem kyr, noen sauer, høner og en purke med unger, samt naturligvis potetland og litt grønnsaker og bær til eget bruk. Sammen med utbyttet av litt jakt og fiske utgjorde dette langt på vei kosten for familien. Mel, salt, sukker og kaffe måtte kjøpes på butikken. Med dagens priser kan man vel grovt anslå at egenprodusert kost utgjorde 20 000 kroner i året pr. person, altså 180 000 samlet. I tillegg kom inntekter fra salg av trelast og varekjøring for butikken med gårdshesten. Husene var bygd av eget tømmer og ble varmet opp med ved fra egen skog, så bokostnadene var minimale.

Totalt må familiens gårdsinntekter kunne anslås til over 300 000 kroner årlig. Hadde man satt opp et gårdsregnskap etter vanlige metoder, ville naturligvis resultatet blitt et helt annet, og med en spesialisert salgsproduksjon, for eksempel sau, ville bruket kanskje knapt hatt noe overskudd å vise til overhodet. Men «Vi hadde et godt liv. Ingen luksus, men et godt liv», slik oppsummerte naboen oppveksten.

Småbruket bygde på tre prinsipper: begrensing av egne behov («et rikt liv med enkle midler» ville Arne Næss ha sagt), fordeling av arbeid og

goder samt at biologisk avkastning er viktigere enn pengeøkonomisk.

MISLIKT AV STALIN

Langt verre gikk det med den russiske landbruks-økonomen Aleksander Chayanov, som utarbeidet teorier for en økonomi på småbøndernes premisser i den unge Sovjetunionen. Dette harmonerte dårlig med Stalins storstilte og brutale planer om industrialisering og økonomisk vekst, så han ble skutt av politiet i 1937.

Det lille franske forlaget *Le passager clandestin* (Blindpassasjeren) har nå utgitt et utvalg av Chayanovs tekster om 'familiejordbruksøkonomi'. Hvis det hadde vært Chayanovs idéer, og ikke Stalins, som hadde fått forme Sovjetunionen, ville mye, eller nesten alt vært annerledes:

«Det kollektivistiske idealet til de tyske sosialistene, som ser på de arbeidende massene som utførere av landbruksarbeid styrt av statens direktiver, anser jeg som sosialt svært utilfredsstillende i forhold til et system der utføringen av arbeidet ikke er adskilt fra den kreative utformingen, og der det frie, individuelle initiativ gjør det mulig for hver enkelt å utvikle fullt ut sitt intellektuelle potensiale, samtidig som han kan utnytte fordelene ved en kollektiv organisering av økonomien.»

Det lille, familiedrevne bruket fungerer etter andre økonomiske prinsipper enn bruket som er helt innvevd i pengeøkonomien gjennom store innkjøp av driftsmidler, salg av hele produksjonen på et marked og innleid arbeidskraft: «Alle prinsippene i teorien vår (altså rådende økonomisk teori,

mesteparten av jordbruksproduksjonen) bygger ikke på en kapitalistisk produksjonsform, men på en helt annerledes produksjonsform: familiegården uten ansatte.»

Mens en industrielt drevet gård i en kapitalistisk økonomi – eller et kollektivbruk i en kommunistisk økonomi – forsøker å øke sin produksjon maksimalt (jo større, jo bedre... uten grenser), forsøker familiebruket å oppnå den rette balansen mellom familiemedlemmenes arbeidsinnsats og de godene som produseres: «Utover et visst nivå av behovstilfredsstillelse, øking av kapitalen – og dens omforming til teknisk utvikling – har (produksjon) ingen interesse. Altså, det er pleoneksia (havesyke, forfatterens anmerkning) som er den fundamentale feilen ved vekstøkonomien (penger yngler og øker ønsket om å skaffe seg mer) som blir strukturelt hindret i denne typen økonomi».

KVALITETSLIV

Jeg tror den gamle naboen min kunne skrevet under på dette. Hvis familien på det lille bruket hadde higet etter stadig mer, hadde bruket snart blitt for lite, og følelsen av å ha nok ville ha blitt erstattet av følelsen av å ha for lite. På et slikt bruk måtte også forståelsen av tingenes bruksverdi være utviklet. Det som de produserte måtte svare til familiens behov. De trengte litt av alt, ikke ubegrenset mye av noe: «Derfor er forberedelsen av budsjettet her i stor grad kvalitativ, for hvert behov som familien har, må hvert bruk framskaffe den kvalitet som trengs in natura. (...) Det er først med utviklingen av penge- og bytteøkonomien og pengeøkonomien at driften mister sin kvalitative karakter.»

Vi er her tilbake ved økonomifagets kilde og Aristoteles' skille mellom økonomi forstått som konkret forvaltning av et hushold, begrenset av menneskenes behov, og chrematisme, som er ubegrenset opphoping av rikdom i form av penger og uavhengig av bruksverdi.

Vår tid er preget – særlig i et globalt perspektiv – av en blanding mellom naturalhushold, bytteøkonomi og pengehushold. Aleksander Chayanovs refleksjoner kan hjelpe oss til forstå disse ulike funksjonsmåter. De kan kaste lys over naturalhusholdets plass og potensiale på små bruk – i dag og i framtida. 🔥

Hvis det hadde vært Chayanovs idéer, og ikke Stalins, som hadde fått forme Sovjetunionen, ville mye, eller nesten alt vært annerledes.

forfatterens anmerkning) – rente, kapital, pris og andre kategorier – er utviklet innenfor rammene til en økonomi som bygger på lønnsarbeid og som er rettet mot å maksimere profitt. (...) (De andre (ikke-kapitalistiske) økonomiske levemåtene blir sett på som uten interesse, og i ferd med å forsvinne. (...) en stor sektor av økonomien (mer nøyaktig:

Alexandre Chayanov:
pour un socialisme paysan
Le passager clandestin, 2017

Lineærhuset versus kretsløpshuset

– et oppgjør med dagens byggemåte

✍️ PIET F. JENSEN, BYGGMESTER OG BYGNINGSBIOLOG

LINEÆRHUSET

Som følge av en byggeforskrift som på miljøsidens hovedsakelig fokuserer på å spare energi, har vi fått velisolerte og tette ytterkonstruksjoner, som blir fremstilt etter preaksepterte løsninger med isolering av mineralull. Mineralullen må sikres mot uønsket fuktvandring for å bevare isoleringsevnen og unngå råte. Konstruksjonene forsegles derfor innvendig med en fuktsperre av plast, som tapes i alle overganger for å være fullkomment tett. For å kunne kontrollere at tettheten innfrir kravene, blir huset trykktestet kanskje flere ganger i løpet av byggeprosessen.

I dette tette bomiljøet er det nødvendig å ha kontroll med at fukt og urenheter fjernes og frisk luft blir tilført boligen, hvilket løses ved installering av et om-

fattende, mekanisk ventilasjonssystem med varmegjenvinning. Oppvarmingen er som regel basert på elektrisitet, som panelovner, eller den for tiden så po-

”

**Enhver har rett til et miljø som sikrer helsen ...
(Grunnloven § 112).**

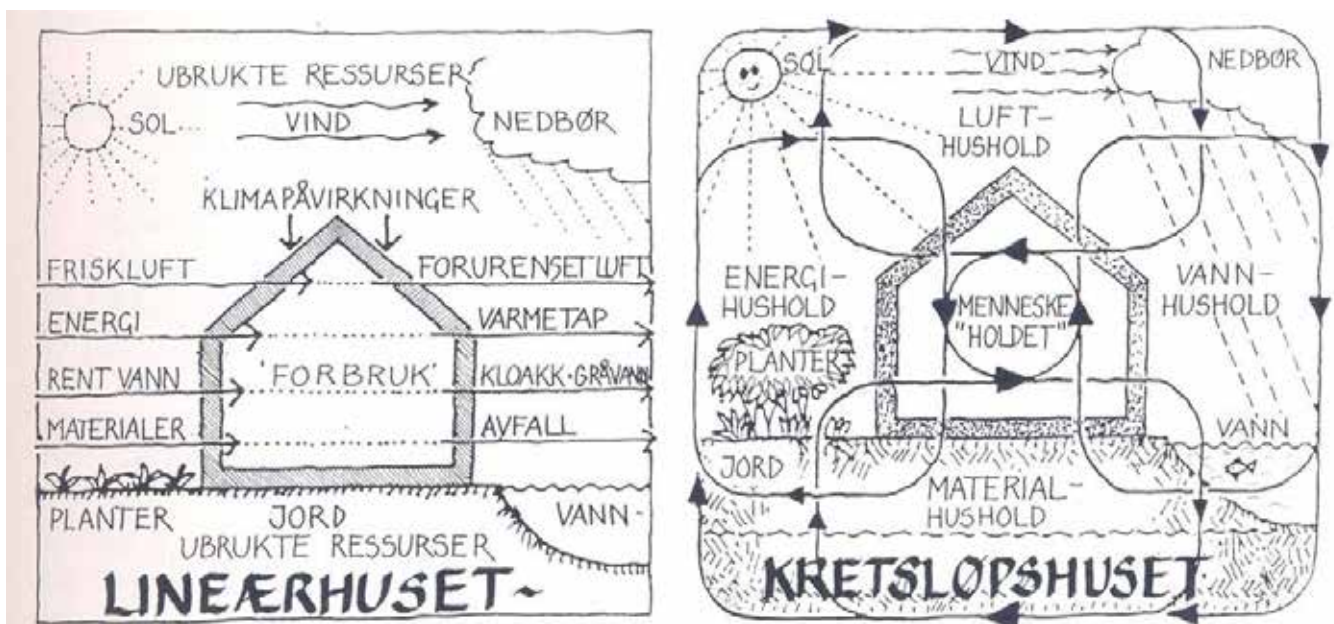
pulære varmepumpe med aggregat på utsiden og en vifte inne.

Inneklimaet er helt prisgitt dette opplegget, og for at det skal fungere optimalt må det samkjøres. Styringssystemene og andre tekniske installasjoner

som lys, alarmer, internett m.m. samles derfor i et teknisk rom, hvorfra det kan styres og overvåkes automatisk eller digitalt.

Resultatet er et såkalt smarthus, hvor alle funksjoner kan og må kontrolleres ned til minste detalj døgnet rundt. En teknologisk nyvinning, som kanskje også vil føre til reduserte bo-utgifter – hvis vi da ser bort fra anskaffelses- og installasjonskostningene, daglig drift og vedlikehold, samt forbruket av elektrisitet – og forutsatt at eieren behersker teknologien...

For utfordringen ved smarte, teknologiske løsninger er ikke bare at teknologien er sårbar og lite robust, men også brukeren. Og ettersom husene skal bebos av folk flest, som skal stå for den daglige driften, må dette ikke være

Illustrasjonen er henta fra 'Levende hus' Miller & Reite 1993

for komplisert. Blir det det, gjør mange kort prosess; stenger av systemet og åpner isteden vinduene for å lufte.

SYKE HUS-SYNDROMET

Som bygningsbiolog* opplever jeg flere tilfeller av dette senarioet, samtidig som jeg oftere og oftere blir konfrontert med syke hus-syndromet i moderne, norske hjem.

Mange gir uttrykk for at de er plaget av dårlig inneklima og redusert trivsel i boligene sine.

Klagene går på sus, dur og trekk fra ventilasjonsanlegget og varmepumpa.

Innetemperaturer på over 25° – også i soverommene – som fører til tørr luft, statisk elektrisitet og svevestøv. Dette kan gi hudirritasjoner, sviende øyne, trøtthet og uttørrede slimhinner m.m., som igjen forårsaker at alt støvet og mikroorganismer ryker rett ned i lungene med hoste, infeksjoner eller allergier til følge. I dag finnes nesten ikke en husstand uten en eller annen form for overfølsomhet blant beboerne.

Og utviklinga stopper ikke der: Fra dagens passivhus-standard med ekstra isolering for å redusere energibehovet, skal vi innen få år over på null-energi-standard, hvor huset ikke må forbruke mer energi enn det tilføres. Og neste trinn blir plusshuset, som skal kunne gå med overskuddsenergi.

Ettersom ingen av disse effektiviseringer er gjennomprøvd aner man heller ikke deres innvirkning på inneklimaet, men når det allerede med de nåværende forskrifter oppstår problemer, burde dette utløse føre-var-prinsippet.

For hva er vitsen med en moderne boligstandard og energisparende teknologi hvis den går på bekostningen av et godt inneklima og helsefremmende bokvalitet?

Hvorfor fokuserer dagens byggemåte så ensidig på isolering med mineralull og diffusjonstette ytterkonstruksjoner hvis det samme resultatet, men med bedre inneklima, naturlig kan oppnås med organisk isolering og diffusjonsåpne konstruksjoner?

KRETSLØPHUSET

For organisk isolering, i form av resirku-

Halm-element bygg under oppføring.

erte aviser, tre-, lin- og hampfiber eller halm, med tilsvarende isolasjonsverdi som mineralull, har mye større kapasitet til å håndtere fukten. Dermed trengs ikke den innvendige damptette plastduken, og det kan bygges diffusjonsåpent, – populært uttrykt som pustende hus.

Overflødig blir også det omfattende ventilasjonsanlegget med varmegjenvinning hvis det isteden tilrettelegges for behovsstyrt naturlig ventilasjon, samtidig som det satses mer på hygroskopiske materialer, som kan ta opp luftfuktigheten f.eks. tre, gips eller leire – også på badet.

Baseres varmekilden på skorstein og vedfyring oppnår man i fyringssesongen tilstrekkelig luftfornyelse i huset. Gjennom den termiske oppdriften i pipa skapes et undertrykk i huset, som sikrer grunnventilasjonen gjennom ytterkonstruksjonen.

Spalteventiler i vinduene og veggventiler øker kapasiteten, som også kan suppleres med lufting gjennom vinduer og dører i den varme årstiden.

Les også www.pandabygg.no/Naturlig-byggeri/Murhus-bygd-med-halm-elementer

DIFFUSJONSÅPENT ALTERNATIV

At dette fungerer i praksis viser blant annet over 80 halmhus, som er oppført i Norge de siste 25 årene. Husene er bygget med diffusjonsåpne halmvegger

med puss på begge sider.

De er uten den innvendige dampsperran av plast, har ikke installert balansert ventilasjon eller varmepumpe, men er utstyrt med skorstein og vedfyring.

De solide veggene virker støydempende, er lune om vinteren og svalde om sommeren. Inneklimaet er preget av stilhet og en behagelig atmosfære, som er blitt det bærekraftige byggeris adelsmerke.

Med dagens økende fokus på miljøvennlige løsninger og gjenvinning av avfall undres jeg over at det fortsatt er lov å anvende mineralull, som ikke kan gjenvinnes, men ender opp på deponi.

Samtidig som bruken av plastprodukter i byggeindustrien burde begrenses for ikke å bidra til den mye omdiskuterte plastforsøplinga av havet.

Ettersom byggeforskriftene er tuftet på bruken av nettopp disse to materialene og diffusjonstette konstruksjoner, burde det kanskje være på høy tid med en revisjon for å gi rom for bærekraftige alternativer, som både kan være billigere og mer miljø- og gjenbruksvennlige, uten at dette innebærer en forringelse av byggestandarden – snarere tvert i mot? 💧

Les også www.pandabygg.no/Daglig-leder/Bygningsbiologi

www.pandabygg.no

**Bygningsbiologens oppgave er å fremme et godt bomiljø, samt et sunt inneklima, hvor trivsel og god helse går hånd i hånd.*

Batterijakten

JANNIKE ØSTERVOLD

Miljøbevisste fjerdeklassinger har samlet inn over 11 tonn batterier til gjenvinning

Alle landets fjerdeklassinger var invitert til å delta i Miljøagentenes Batterijakt i april, der elevene skulle samle inn så mange brukte batterier som mulig fra private husholdninger og sørge for at de ble gjenvunnet i stedet for at de havnet i søpla eller i naturen. Det var sjette år på rad at konkurransen ble arrangert, og resultatet av innsamlingen ble fantastiske 111,3 tonn batterier – som knuste fjorårets rekord på 80 tonn! Konkurransen arrangeres i samarbeid med med Clas Ohlson, Varta og Batteriretur.

– Det er helt vanvittig å se engasjementet til barna! Mange har brukt all sin fritid på å samle batterier. Det er til og med de som har ønsket seg brukte batterier til bursdagen sin, sier prosjektleder Rasmus Norsted i Miljøagentene.

FØRSTEPRISE TIL TRØNDELAG

De to beste klassene er premiert med 30 000 kroner hver, som de oppfordres til å brukes på noe miljøvennlig som kommer hele klassen til nytte. Begge vinnerklassene er

Batterikunst fra Steinerskolen i Moss.

i Trøndelag fylke, og hver av klassene har samlet over 3 tonn batterier. I tillegg premieres også fylkesvinnere og de ti klassene som har samlet mest batterier.

Vi gratulerer Nypvang skole og Flå skole med førsteprisene!

www.batterijakten.no

Nypvang – vinnere av Batterijakten 2018. Foto: Miljøagentene

Nytt fra Cultura Bank

Vi trenger ditt samtykke!

De nye personvernreglene medfører at Cultura Bank må innhente aktivt samtykke for å kunne sende deg elektronisk nyhetsbrev og elektronisk utgave av Pengevirke. Etter første juli kan du selv administrere dine samtykker i nettbanken. Se baksiden av bladet for mer informasjon.

Dette var dumt ...

Da vi sendte ut Pengevirke nr. 1, tenkte vi at vi skulle være smarte og miljøvennlige og spare konvolutt eller plastpakking. Derfor stiftet vi inn en giro i midten av bladet for å minne om at Pengevirke finansieres delvis med frivillig abonnementsbetaling. Tidligere år har vi sendt med en løs giro og brukt konvolutt eller plastpakking. Dessverre ser det ut til at en innstiftet giro gir mye dårligere respons, da vi bare har fått inn halvparten av beløpet vi fikk i fjor. Eller er det slik at leserne er blitt mindre fornøyde med bladet, og at det er derfor betalingsviljen har gått ned?

Men fortvil ikke hvis du har oversett giroen, men har lyst til å støtte Pengevirke. Du kan fortsatt støtte oss med VIPPS eller Visa-kort på Culturaflokk.no eller overføre penger til konto 1254 01 00177.

Hvordan kvitte seg med gamle bankkort

Et bankkort inneholder personinformasjon, som ikke bør komme på avveie. Har du et gammelt kort som du skal kvitte deg med, så klipp over chip'en og klipp kortet i biter. Vi har sjekket med Oslo kommune og fått opplyst at restavfallet er det riktige stedet for å kaste restene. I Oslo blir restavfallet brent. For å være på den sikre siden – ikke kast alle bitene i samme søppelpose.

Sammenslåing av Stiftelsen Eir og Cultura Gavefond

Lotteri- og stiftelsestilsynet har godkjent sammenslåing av Cultura Gavefond og Stiftelsen Eir. Den sammenslåtte stiftelsen vil fortsette sin virksomhet under navnet Cultura Gavefond, og vedtektene har fått tillegget «I denne stiftelsen inngår også følgende legat og fond: Stiftelsen Eir med formål å støtte samfunnsgagnlige initiativ innen kultur og sosial forsøksvirksomhet. Stiftelsen har ikke som formål å drive økonomisk virksomhet.»

I 2017 delte Cultura Gavefond ut til sammen 91 000 kroner til 18 prosjekter. Neste søknadsfrist til gavefondet er 15. august.

Cultura Bank på BI-seminar om grønn vekst

30. mai var Cultura Bank medarrangør av seminar om grønn vekst på BI. Assisterende banksjef Jannike Østervold holdt et innlegg for Cultura Bank og la vekt på hvordan den alternative bankbevegelsen som Cultura Bank er den del av, kan bidra til å skape nødvendig endring. Vi trenger banker som engasjerer seg mer i realøkonomien og mindre i finansspekulasjoner, og vi trenger større åpenhet om bankenes virksomhet, så forbrukerne får mulighet til å forstå hva de er med på når de velger bank.

Jannike Østervold forklarte prinsippene for valuebased banking for fullsatt sal på BI.
Foto: Hilde Crone Leinebø

Nytt om tillitsvalgte

STYRET

Ved vårens valg ble Maria Bjune gjenvalgt som styreleder, Morten Johannessen (ny) ble valgt som medlem, Alf Howlid som 1. varamedlem og Ebba Boye (ny) som 2. varamedlem. De ansatte har valgt Bjarne Hjertholm (ny) som medlem.

FORSTANDERSKAPET

Ved årets valgmøte for egenkapitalbeviserne ble Åsa Jeppsson og Morten Ingvaldsen gjenvalgt som medlemmer og Anne-Kristin Løes (tidligere varamedlem for innskytternes representanter) ble valgt som medlem.

Ved årets innskytervalg ble Idun Kristine Bjerkvik Leinaas valgt som nytt varamedlem.

Ny leder for forstandskapet er Lars Hektoen, som er representant for innskytterne. Lars Hektoen har fulgt Cultura Bank helt fra starten. Han var en av bankens stiftere og har i årenes løp vært med i både forstandskap, kontrollkomite og styret før han ble ansatt som daglig leder i 2003-2015. Etter det fungerte han i en periode som spesialrådgiver til han sluttet i banken i 2017.

Lars Hektoen overtok vervet etter Helle Rosenvinge, som hadde ledet forstandskapet fra 2012, og som tidligere også har sittet i bankens styre. En varm takk går til Helle Rosenvinge for hennes mangeårige innsats for banken.

Som nestleder for forstandskapet er valgt Ove Jakobsen, representant for innskytterne.

ETTER DETTE BESTÅR STYRET AV:

- **Maria Bjune**, leder
- **Christian Dubrau**, nestleder
- **Randi Welhaven**, medlem
- **Øyvind Vestre**, medlem
- **Morten Johannessen**, medlem
- **Alf Howlid** 1. varamedlem
- **Ebba Boye**, 2. varamedlem
- **Bjarne Hjertholm**, medlem, ansattes representant
- **Camilla Gjetnes**, varamedlem, ansattes representant

Ebba Boye har en mastergrad i økonomi fra New York og skrev mastergrad om gjeldssituasjonen i norske husholdninger. Hun har blant annet kritisert den økende risikoen forbundet med at mye kapital bindes i boliger, i stedet for i virksomhet som kan skape aktivitet og gi arbeid til flere. Ebba Boye leder nettverket «Re-thinking Economics Norge», et nettverk for økonomer og økonomistudenter som jobber for et mer kritisk, virkelighetsnært og mangfoldig økonomifag. Ebba Boye er en flittig foredragsholder og skribent i flere norske dagsaviser og har vært prosjektleder for flere store internasjonale konferanser, blant annet i tilknytning til Manifest (Oslo). Hun var koordinator for den norske delen av World Social Forum i 2010 og sitter i styret i bedriften Jobbsøkerhjelpen, Manifest Tankesmie og var tidligere styremedlem i Osloavdelingen av fagforeningen Handel og Kontor. Sommeren 2018 vikarierer hun i stilling som finanspolitisk rådgiver i SVs Stortingsgruppe.

Morten Johannessen bringer med seg solid bankerfaring inn i Cultura banks styre. Han har siden 1990 innehatt ledende stillinger i Sparebanken NOR og DNB, med sentrale posisjoner innen forretningsutvikling personmarked, IT, kapitaleffektivisering samt compliance og risikostyring. Han er for tiden styreleder i Spama AS, som er hovedleverandør bl. a. av standard dokumenter til norske banker. Morten Johannessen driver i dag konsulentvirksomhet og er engasjert inn mot utvikling av fornybar energi (sol) og batteriteknologi i forbindelse med dette.

Bjarne Hjertholm arbeider i låneavdelingen i Cultura Bank, der han har vært ansatt siden 2005. Han har også tidligere vært ansattes styrerepresentant, i perioden 2012-2015.

Cultura Bank under Økouka

Også i år er Cultura Bank en av sponsorene til Økouka, som går av stabelen siste uke i september. Det er vi med på fordi verdikjeden for økologisk mat er et prioritert satsningsområde for banken. Vi gleder oss over å ha mange flotte økobønder blant kundene våre og bedrifter som viderefører og selger økologiske, kortreiste produkter.

CulturaFlokk – Culturas folkefinansieringsplattform

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Nå har CulturaFlokk vært i drift i rundt 2 måneder – her deler vi våre erfaringer så langt. Noen prosjekter har gjort det veldig bra, andre ikke. Hva skyldes det, mon tro?

Vi var veldig spente da vi startet CulturaFlokk – hva slags prosjekter ville dukke opp, ville de nå innsamlingsmålene sine, ville vi måtte avvise mange? Etter de første par månedenes drift er vi blitt noen erfaringer klokere, vi har publisert ca. 15 prosjekter, og ca. $\frac{1}{3}$ av dem har rukket å avslutte innsamlingsperioden. Vi hadde litt startvansker med å få på plass en VIPPS-løsning, men nå kan man gi penger både med VIPPS og med Visakort. På samme måte som blant Cultura Banks kunder er det også stort mangfold på CulturaFlokk, fra økologisk hylleblomstplantasje til økosjokoladebar til bandkonkurranse til en Steinerskole som ønsket seg nye symaskiner.

PROSJEKTEIER MÅ VÆRE AKTIV

Resultatene har variert fra noen få hundrelapper og opp til nær 250 000 kroner. Det beste resultatet hittil hadde kampanjen *Nei til smartmålerne*, som i løpet av bare en uke mer enn oppfylte innsamlingsmålet sitt, å samle inn penger til en juridisk utredning vedrørende smarte strømmålere. Noen mulige grunner til at dette gikk så bra: Prosjektet hadde et klart definert formål med innsamlingen, det var høyt trykk på grunn av kort tidsfrist, de hadde et stort nettverk av interesserte og engasjerte støttespillere, og de var svært aktive i sosiale medier i innsamlingsperioden.

Enkelte andre prosjekter har bare fått inn en liten brøkdel av innsamlingsmålet. Det er ikke så godt å vite hvorfor, men en mulig årsak kan være at prosjekteieren ikke har forstått hvor viktig det er å jobbe aktivt med å spre informasjon om projektet til mulige interessenter. Det hjelper ikke om formålet er aldri så bra hvis ikke folk får vite om projektet.

Andre faktorer som kan bidra til å øke sjansen for å lykkes er å bruke video i prosjektpresentasjonen og å tilby belønninger.

GRUNNER TIL AVSLAG

Ca. 1 av 4 prosjekter er blitt avslått, det kan for eksempel være fordi foreningen som ønsker å samle inn penger ikke er registrert i Brønnøysund, fordi det ikke er konkret nok hva pengene skal gå til eller prosjektet er for ambisiøst til at det virker realistisk å gjennomføre det. Det er ikke tillatt å selge aksjer gjennom CulturaFlokk, så man kan ikke tilby aksjer som belønning til givere.

HVA SLAGS PROSJEKTER ØNSKES VELKOMMEN

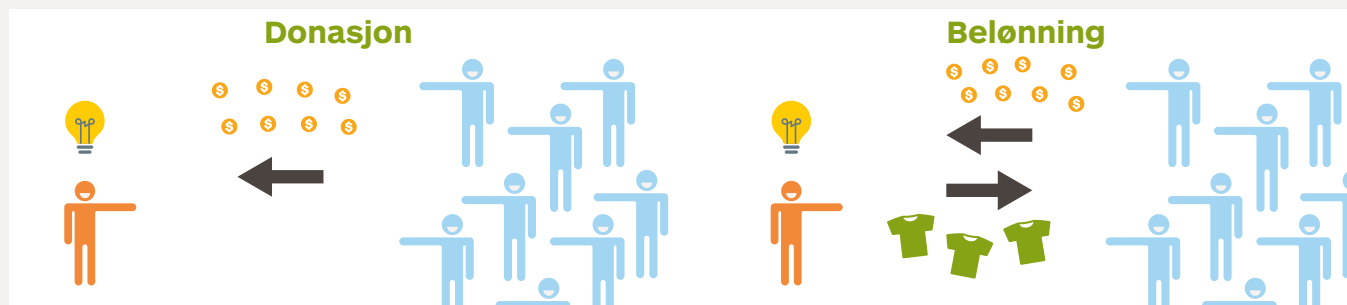
Vi ønsker velkommen prosjekter som er bra for mennesker og miljø, og vi gjør vårt beste for å svare på spørsmål og gi råd om hvordan prosjektpresentasjonene kan bli så bra som mulig. Hvis det er et kommersielt prosjekt (du skal selge varer eller tjenester), skal du velge kategori «skaperglede», er det et rent gaveprosjekt, skal du velge «giverglede».

NYTT PROSJEKT – SOPPDYR KING PÅ KAFFEGRUT

Når dette skrives, er det like før vi skal lansere et nytt og spennende prosjekt på CulturaFlokk, det er Siri Mittet og Gruten som skal starte østersoppdyrking på kaffegrut. Ikke bare små dyrkesett til husbruk, men dyrking i store containere på Vollebekk fabrikk i Oslo. Når dette bladet kommer i postkassen din, har du fremdeles tid igjen til å være med og støtte Gruten. Les mer om østersoppdyrkingen på sidene 24–25. ♦

www.culturaflokk.no

Hvis du vurderer å sende inn et prosjekt til culturaflokk.no, anbefaler vi at du først leser 'Spørsmål og svar' og 'Vilkår for bruk' på www.culturaflokk.no.

CulturaFlokk tilbyr donasjon (gave) og belønningsbasert folkefinansiering.

Siri Mittet og Gruten satser på soppsyking på kaffegrut, og to store gjenbrukskontainere bygges om til soppfarm.

Fra kaffekopp til østerssopp

✍ JANNIKE ØSTERVOLD 📷 STIG WESTON

Gruten AS og Siri Mittet er nå klar for neste utviklingstrinn – nå skal det blir kortreist østerssopp dyrket på kaffegrut. Gründer Siri Mittet har den rette kombinasjonen av miljøfaglig bakgrunn, nysgjerrighet, kreativitet og pågangsmot – og så er hun jo sunnmøring.

Siri Mittet har en mastergrad i miljø og bærekraftig utvikling og jobbet en periode i London innen avfall og kildesorteringsbransjen. Da hun flyttet hjem til Norge for 10 år siden, jobbet hun med klimaforskning i noen år, men etter hvert vokste lysten fram til å gjøre noe mer praktisk, og hun plukket opp dette med kaffegrut og at den kunne brukes til veldig mye. Etter gjennomført gründerkurs startet hun Gruten AS sommeren 2014, med såpeproduksjon og kursvirksomhet.

STARTER SOPPFARM

Nå er Gruten klar for neste trinn i utviklingen – oppstart av soppfarm i 2 brukte

kjølecontainere. Innsamlingen på CulturaFlokk skal skaffe penger til å klargjøre containerne for soppsyking. Med det nye prosjektet vil hun kunne utnytte 2 tonn kaffegrut i måneden, for materialet som soppen dyrkes på skal inneholde nesten 100 % kaffegrut. Miljøaspektene er flere – å dyrke mat lokalt på noe som blir sett på som avfall og bruk av plastbøtter, som kan gjenbrukes i produksjonen, istedenfor plastposer, som må kastes etter én gangs bruk. Grunnen til at soppen må dyrkes i plast er at soppsycelet vil spise opp materialet dersom det er nedbrytbart.

«Støtten gjennom CulturaFlokk skal hjelpe oss til å ferdigstille soppfarmen.

Soppsyking krever helt spesifikke klimatiske forhold, vi må investere i mye utstyr, blant annet varmepumper og luftfukter, det må være areal som er lett å gjøre rent og kjøleskap for å holde mycelet kaldt», forteller Siri.

Soppen skal dyrkes i to containere, hver på ca. 12,5 × 2,5 m. Den ene containeren deles opp i to kamre. I det første kammeret gjøres forarbeidet med å blande kaffegrut og mycel og fylle det opp i plastbøtter. I det andre kammeret foregår første fase i østerssoppsykingen, hvor det hvite mycelet spiser opp kaffegruten (inkubasjon), der er det helt mørkt. Så, når mycelet har gjort seg nytte av kaffegruten, flyttes bøttene

over i den andre containeren, som er fruktingsrom. Der må det være fuktig og med bra gjennomstrømming av luft, det imiterer en høstdag i naturen.

Siri forteller: «Det tar 4–5 uker fra oppstart til vi kan høste sopp, og du kan dyrke flere ganger på det samme materialet. Vi håper å kunne høste den første soppen i løpet av august/sep-tember. I tillegg til at vi produserer sopp i containerne skal vi også produsere dyrkesett, som gir folk mulighet til å dyrke østerssopp hjemme, med egen kaffegrut. Settene skal produseres med gjenbruksbøtter, som har vært brukt til smågodt. Vi kan få 50–60 i uken bare fra én Europrisbutikk.»

Dyrkesettene skal pakkes av Spir Oslo A/S på Økern, det bidrar til å gi prosjektet en positiv sosial effekt.

Siri har foreløpig ikke brukt mye tid på salgsarbeid, men har allerede flere på listen som gjerne vil kjøpe når produksjonen er kommet i gang. Tanken er å selge til restauranter, på bondens marked, til Kooperativet og utvalgte butikker.

FLYTTBAR OG ROBUST

Siri har valgt å sette soppfarmen opp i containere så de enkelt kan flyttes fra sted til sted, for i en by som Oslo er det alltid press på areal. Containerløsningen gjør at det er mulig å utnytte tilgang på midlertidige arealer. Containerne er isolerte og laget av stål, og de er lette å rengjøre. Når man skal dyrke østerssopp, trenger man at klimaforholdene skal være som en ideell høstdag i skogen. Hvis man setter det opp i et vanlig bygg, kan det oppstå skader. Containerne tåler påkjenningen.

Kvaliteten på kaffegruten er helt avgjørende for at prosjektet skal bli vellykket. Siri forteller: «Når du skal dyrke østerssopp i kaffegrut, er det lett å få muggsopp istedenfor østerssopp, så det er veldig viktig å ha ren kaffegrut. Det siste halvåret har jeg jobbet mye med å komme i kontakt med større be-

Gruten arrangerer også soppdyrkingskurs, der du får med deg en dyrkingspakke hjem.

drifter. Vi trenger fersk kaffegrut – maks 3–4 dager gammel. Den må ligge på kjølerom/kjøleskap for å unngå at det dannes mugg. Foreløpig er vi i dialog med flere større bedrifter, som Nordic Choice hotell og Ikea.»

MILJØVENNLIG SYKKELTRANSPORT

Siri er opptatt av miljøaspektet i alle ledd og forteller: «Kaffegruten skal fraktes fra bedriftene til våre containere på Vollebekk. Det har vært viktig fra dag en for Gruten og meg selv å gjennomføre transporten på en miljøvennlig måte. Jeg var en av de første i Oslo som investerte i en lastesykkel for 4 år siden, og nå ser jeg jo at det er mange fler som gjør det. Jeg håper å kunne ansette folk som trenger litt praktisk arbeid til å sykle med kaffegruten.»

Siri har fått støtte gjennom Oslo kvinnelige handelsstands stiftelse til å kjøpe en ny og kraftigere lastesykkel for dette prosjektet, og prosjektet har også fått støtte av Oslo kommune. Men det er fremdeles mye arbeid som gjenstår, og Siri håper at innsamlingen på CulturaFlokk kan hjelpe henne til å komme i mål med nødvendige investeringsmidler.

FINE BELØNNINGER

Siri håper å kunne nå innsamlingsmålet, og hun kan friste med fine belønninger til dem som bidrar. Dyrkesett, som gir deg mulighet til å dyrke østerssopp hjemme på din egen kaffegrut, fersk sopp eller navnet ditt på veggene av containeren.

TAKK TIL VOLLEBEKK FABRIKKER

Siri avslutter med å trekke frem Vollebekk fabrikker, som har vært utslags-givende for at hun nå er i gang med å bygge soppfarmen. Vollebekk fabrikker er et samarbeidsprosjekt mellom inn-ovasjonsnettverket Pådriv, som holder til på Sentralen, OBOS, som eier tomten der fabrikken står, Aspelin Ramm, som er utbygger, og bydel Bjerke. Vollebekk fabrikker er et midlertidig prosjekt da bygget skal rives fordi det skal bygges leiligheter på tomten. I prosessen fram mot riving er det ønske om å gjøre noe bra for nabolaget, med fokus på grønt og sosialt entreprenørskap.»

Siri Mittet frister med lokaldyrket østerssopp.

**Støtt prosjektet på
CulturaFlokk**

www.fnd.uz/grutensopp

Inntrykk fra seminaret Rethinking Finance

✍ LARS HEKTOEN 📷 RETHINKING ECONOMICS

Det var fullt hus på BI da Rethinking Economics sammen med Finance Watch og Young Scholars Initiative hadde trommet sammen til et 2 dagers seminar om finansmarkedet i april 2018.

Økonomi er langt fra noen eksakt vitenskap med lovmessige sammenhenger. Blandingen av matematisk analyse og samfunnsvitenskap gjør bildet uoversiktlig. Og ikke minst, det handler mye om politikk. Den siste virkelig store innen faget var John Maynard Keynes, en engelsk økonom som døde i 1946. Hans ideer om statens rolle som stimulerende og stabiliserende faktor ble toneangivende for norsk økonomisk politikk i etterkrigstiden. En annen skole, kalt 'den østerrikske' med Friedrich Hayek som den mest innflytelsesrike, fremholder tvert i mot at statlig intervensjon er med på å skape krisene i økonomien. Det er nesten som religion; man bestemmer seg for hva man skal tro og forsvarer dette så godt man kan. Slike dogmatiske holdninger er det Rethinking Economics utfordrer. Initiativet kommer fra studenter som ønsker en mer virkelighetsnær formidling av faget. De vil stimulere kritisk diskusjon, fagdebatt og nye ideer.

Spørsmålet «hva er penger?» ble omhyggelig presentert som utgangspunkt for en bedre forståelse av finansmarkedet.

PRIVAT GJELDSVEKST GJØR OSS SÅRBARE

Norske banker har i hele etterkrigstiden vært strengt regulert. På tross av dette måtte vi gå igjennom to bankkriser i løpet av 15 år. Vi lærte noe av krisen på 1990 tallet, som ble utløst av store tap i de største forretningsbankene etter sterk utlånsvekst, i stor grad en lokalt utløst krise. Men lærdommen derfra var ikke nok til å forhindre krisen i 2008. Da var det banksystemets avhengighet av finansiering fra utlandet som førte til at staten måtte intervensjonere. DNB fikk dra 'gullkortet', som det het på folkemunne, og Norge seilte gjennom krisen uten større skadevirkninger. En romslig statskasse sørget i tillegg for en passe mengde

statlige stimulansetiltak. Bjørn Skogstad Aamo, tidligere statssekretær i Finansdepartementet og mangeårig leder av Finanstilsynet, minnet om at (nesten) alle finanskriser de senere årene har kommet etter perioder med sterk gjeldsvekst. Noe som derfor bekymrer mange er at privat gjeld i Norge nå er oppe i 2,5 ganger årlig inntekt. Det gjør oss sårbare for økt rente og fallende eiendomspriser.

De fleste innledere var enige om at regulering av banker er nødvendig, men også at det ikke er noen lett oppgave å regulere moderne finansvirksomhet. Dette ble belyst blant annet av Ann Pettifor fra PRIME Economics. Hun ble ikke tatt på alvor da hun i 2006 utga en bok som forutså den kommende krisen. I dag er hun en sentral rådgiver for det britiske arbeiderpartiet. Hennes dom er klar: Vi vil få nye kriser fordi selve strukturen i finansmarkedet er den samme som før. Bankenes rolle som et pro-syklisk element i økonomien er ikke endret på i vesentlig grad, nye reguleringer og økte egenkapitalkrav til tross. Hyman Minsky (1919–1996) ble sitert av flere. I perioder med stabilitet øker gjeldsoppbyggingen, og aktiva som fast eiendom

Ebba Boye ledet seminaret på en fremragende måte.

og aksjer stiger i verdi, noe som igjen fører til mer kredittgivning fra bankene. Dette fortsetter inntil noe utløser et fall. Kriser er derfor i følge Minsky en normal del av et markedsliberalt system, og ikke uventet mente også han at bankene derfor måtte reguleres strammere.

STOR FORSKJELL PÅ BANKER

En annen interessant innleder var professor Sheila Dow, University of Stirling. Hun vektla blant annet forskjellen på banker og viktigheten av å skille ut spekulasjon og handel i finansielle instrumenter fra normal utlånsvirksomhet. Det er ikke sparebankene eller de kooperative bankene som utløser finanskrisene. Hun går inn for å splitte opp storbankene og i alle fall ikke bruke skattebetalernes penger til å redde disse i fremtiden.

Men det er ikke nok bare å regulere ren bankvirksomhet. Formidling av penger finner nye veier, for eksempel det som kalles 'shadow banking', som nettopp kan oppstå som en følge av strengere bankregulering. Dette fenomenet ble belyst av professor Daniela Gabor fra UWE i Bristol, som ga en interessant innføring i teknikken med å finansiere kredittgivning via utstedelse av verdipapirer, som så refinansieres via store institusjonelle investorer. Finanskrisen i 2008 ble på en måte utløst av en skyggebank-krise. Lehman Brothers gikk under da det ble klart at boliglånene som var "verdipapirisert" ikke var kredittverdige. Dermed stoppet karusellen opp, og krisen spredte seg raskt til alle som hadde investert i slike verdipapirer. Det arbeides nå med å få denne delen av finansmarkedet under bedre kontroll.

BITCOINS KAN IKKE BETALE RESTSKATTEN

Torbjørn Bull Jensen ga et interessant innblikk i kryptovaluta, digitale penger, som kan utstedes av enhver som har datainnsikt og tilgang på stor regnekapasitet. Flere av innleiderne pekte på at hvem som helst kan skape penger, problemet er bare å få andre til å akseptere disse. Her sitter myndighetene med stor makt da nøkkelen ligger i hva som kan aksepteres som innbetaling av skatt. Samme hvor mange Bitcoins du eier må du skaffe deg kroner for å gjøre opp restskatten. Sentrale myndigheter har i dag i stor grad overlatt utstedelse av penger til bankene, som gjør dette gjennom sin kredittgivning.

Samtidig som alle snakker om nye konstruksjoner innen finansverdenen så gjelder fortsatt gamle, fundamentale ideer om penger. Pengene har i seg selv ingen iboende verdi, det er de reelle godene vi er ute etter. Også staten kjøper varer og tjenester for skattepengene som innkreves, og pengene havner direkte eller indirekte tilbake i våre lommer.

Spiller det så noen rolle om vi har nasjonale, overnasjonale (som Euro) eller mer eller mindre

De folkevalgte har ikke nok kraft til å ta de nødvendige, upopulære beslutningene, mener BI-professor Jørgen Randers.

privat valuta som Bitcoins? En 'post-keynesianer' som professor Jesper Jespersen fra Roskilde Universitet holder fast på at nasjonale myndigheter ikke bør gi fra seg denne delen av sin suverenitet da det innskrenker fleksibiliteten man har, for eksempel til å devaluere. Euroen ble etter hans mening innført på feil premisser.

UPOPULÆRE BESLUTNINGER ER NØDVENDIG

Seminaret var også innom temaet bærekraft. Er det private finansmarkedet i stand til å ta vare på dette? Ja, mente representanten for bærekraftige investeringer i Storebrand, Matthew Smith, som pekte på at investeringene i økende grad vris inn mot mer miljøvennlige selskaper. Han ble motsagt av BI-professor Jørgen Randers, som mente at det er nødvendig med nærmest diktatorisk makt for å ta de harde valgene for å nå Paris-målene om begrenset global oppvarming. Verken bankene eller våre demokratisk folkevalgte med 4 års horisont vil ha kraft nok til å ta de nødvendige, men upopulære beslutningene.

Ofte spøkes det med at man etter et slikt seminar er forvirret på et høyere nivå, men samtidig understreker dette viktigheten av målet til Rethinking Economics, nemlig å bidra til en mer virkelighetsnær og pluralistisk økonomiutdanning i Norge. Det kan anbefales å besøke nettsiden rethinkingeconomicsnorge.com for å finne ut mer.

Ebba Boye, styreleder i Rethinking Economics Norge og varamedlem i Cultura Banks styre, ledet seminaret på en fremragende måte og høstet sammen med sine medarbeidere applaus for innsatsen.

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Ruth Levitas

✍ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, NORD UNIVERSITET

INNLEDNING

Ruth Levitas har skrevet flere bøker og en rekke artikler der hun argumenterer for at utopier er viktige og nødvendige i et hvert samfunn. Utopi er forstått som et uttrykk for ønsket om et bedre samfunn. Det er altså snakk om utvikling på kollektivt nivå. Hun hevder videre at utopier er mer å betrakte som en prosess enn som et ferdig definert mål. For at utopier skal være egnet til å vise vei må de være så konkrete som mulig. Levitas konstaterer at dagens dominerende politiske kultur er anti-utopisk. Med det mener hun at de løsningene som foreslås for å løse de utfordringene samfunnet står overfor, i liten grad utfordrer det etablerte systemet. Det er spenningen mellom det som er (ideologi) og det som kan bli (utopi) som skaper energi og retning i utviklingen. Forskjellene mellom det eksisterende og det ønske-

de samfunn indikerer hvilke utfordringer som er mest fremtredende i samtiden. Utopiene er dermed en forbindelse mellom nu-tid og fremtid.

UTOPI SOM BEGREP

Levitas klargjør begrepet utopi ved å skille mellom innhold, form og funksjon. Innholdet i en utopi er som regel en beskrivelse av det politiske og økonomiske systemet i et ønsket fremtidssamfunn. Utopier har ofte en form som kan karakteriseres som fiction. Utopier kan også formidles gjennom ulike kunstneriske uttrykksformer, som for eksempel musikk, arkitektur og visuelle kunstarter. I følge Levitas utgjør kunst en viktig inspirasjonskilde for sosial endring. Hun presiserer påstanden ved å påpeke at kunsten ikke forandrer verden, men den påvirker bevisstheten hos de menneskene som kan få forandringer til å skje. Utopier har flere ulike funksjoner; de er uttrykk for en ønsket situasjon, de bidrar til læring, og de skaper forandring. Utopier beskriver endringsprosesser, evolusjonære og revolusjonære. Ved å forstyrre den etablerte orden legger utopien grunnlaget for endring. Det er viktig å presisere at det aldri er meningen at en utopi skal gjennomføres i alle detaljer, den er mer å betrakte som en ledestjerne som viser vei.

IDEOLOGI OG UTOPI

Levitas viser til Karl Mannheim, som påpekte at ideologi bidrar til å bevare det bestående mens utopier skaper endring. Relasjonen mellom realisme og utopi blir ofte beskrevet som en motsetning. På den ene siden er betegnelsen realistiske utopier problematisk fordi den knytter utopien for nært til det bestående. På den andre siden er urealistiske utopier lite interessante for å skape endring. Slagordet; 'Be realistic,

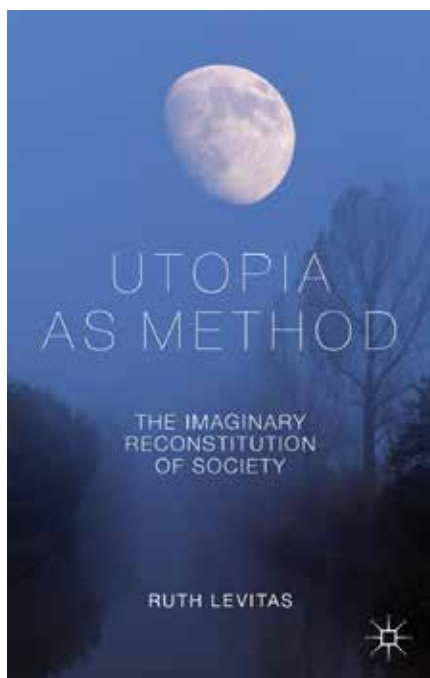
demand the impossible' gir et spennende bilde av denne motsetningen. Levitas påpeker at ethvert samfunn har et potensial for forandring, og utopiens oppgave er å uttrykke potensialet på en tydelig og forståelig måte. Utopier skal beskrive en mulig utvikling, som innebærer et radikalt skifte.

”

Where there is no vision, the people perish.

HVORFOR UTOPIER

Utopier utfordrer oss til å tenke nytt, systematisk og konkret om fremtiden. For det første inspirerer utopier oss til å bryte med de dominerende utviklingstrekk i samfunnet. Selv om det i prinsippet er umulig å løsrive seg fra erfaringer fra fortiden, har vi mulighet til å overskride det etablerte og forme nye utviklingsbaner. For det andre, utopier uttrykker fremtiden gjennom holistiske systemer. Det innebærer blant annet at utopier beskriver samfunn som er

Litteratur

Utopia as method – The imaginary reconstruction of society,
Palgrave – Macmillan
2013

ISBN: 978-0-230-23197-9

The concept of utopia, Peter Lang
2011

ISBN: 978-3-0353-0010-9

integrert i de globale økosystemene. Levitas mener utopier er viktige i arbeidet med å utvikle samfunn som gir grunnlag for høy livskvalitet innenfor bærekraftige sosiale- og økologiske systemer. For det tredje, utopien tvinger oss til å tenke konkret. Utopier er holistiske beskrivelser av et alternativt samfunn forankret i konkrete systemiske og institusjonelle prosesser. Utopier er med andre ord beskrivelser av alternative samfunn, som skiller seg fra dagens virkelighet og har en hypotetisk karakter.

BEHOV FOR UTOPI

Levitas fastslår at 1000-årsmålene som skulle utrydde ekstrem fattigdom og sikre økologisk bærekraft innen 2015 ikke vil bli innfridd i overskuelig tid. Den økologiske og økonomiske krisen viser at det er helt nødvendig å finne frem til en annen livsform. Utfordringen er dermed å utarbeide løsninger som legger grunnlaget for samfunn i harmoni med naturen og der godene er fordelt rettferdig. Ved å lansere prinsipper for

Utopia is not impossible, what is really impossible is to carry on as we are.

en ny økonomi og en ny samfunnsorden bidrar utopier til å formulere løsninger som utfordrer det eksisterende systemet. I følge Levitas krever rekonstruksjon av samfunnsstrukturen helhetlig dynamisk tenkning der økonomiske, sosiale og politiske prosesser ses i sammenheng. Hun referer til Piketty når hun argumenterer for at den eneste muligheten til å skape reell forandring er en dyptgripende endring i økonomiske og politiske strukturer. Han hevder at dagens kapitalistiske system har en innebygd mekanisme som fører til

økende urettferdighet.

Utfordringen er å forestille seg alternative samfunnsformer som er sosialt- og økologisk bærekraftige og som gir grunnlag for en høyere livskvalitet enn det som er mulig innenfor dagens system. Levitas viser til en økende mengde utopilitteratur, som beskriver alternative samfunnsformer med nye institusjonelle løsninger. Som eksempler nevner hun *The Trade Union Movement*, *Friendly Societies*, *Co-operative Societies* og *Transition Towns*.

Small-is-beautiful, samarbeiden- de nettverk og bottom-up initiativer går igjen i mange av utopiene. Lokal produksjon for lokale markeder, bruks- eller disposisjonsrett i stedet for privat eiendomsrett til jord, borgerlønn og lokal valuta er eksempler på konkrete tiltak. Eksempelene viser at det kreves endring på systemisk nivå, for eksempel omfordeling av ressurser fra de som har (alt)for mye til de som har (alt)for lite.

UTOPI SOM METODE

I tiden etter 1970 har utopiforskningen utviklet seg i retning av å bli stadig mer interdisiplinær. Utviklingen har også ført til økende fokus på prosess og helhet. Siden objektiv, eksakt vitenskapelig kunnskap om fremtiden er umulig hevder Levitas at myter, eventyr, teater, sosio-kulturell etikk, visdom og imaginasjon er viktige inspirasjonskilder for utvikling av utopier. Realistiske utopier beskriver fremtidssamfunn som det er mulig å utvikle innenfor rammene av kjente naturlover, inkludert menneskets natur.

Utopiforskning er både refleksiv og dialogisk, og den åpner for beskrivelser av en ønsket fremtid, som vi står fritt til å levendegjøre. Den sier noe om hvor vi vil og hvordan vi kan komme dit. Utopiens dialogiske natur knytter den til virkeligheten samtidig som dialogen er forutsetningen for prosessbasert utvikling av utopier. Utopi som metode for endring fokuserer dermed mer på selve prosessen enn på resultatet. For å ha innflytelse på fremtiden må utopien hele tiden gjenoppfinnes, det er en evig

Biografi

Ruth Levitas (født 15. mai 1949) i London. Hun var stipendiat ved Universitetet i Sheffield i 1976–77. Fra 1977 til 1979 var hun foreleser i sosiologi ved Huddersfield Polytechnic og Universitetet i Bristol. I 1991 ble hun universitetslektor og fra 2001 professor ved institutt for sosiologi ved Universitetet i Bristol. Hun er kjent internasjonalt for sin forskning på utopi som begrep og metode. Hun er leder i *Utopian Studies Society Europe* og tidligere leder i *William Morris Society*. I boken *The Concept of Utopia* (1990) retter hun fokus mot den historiske utviklingen av ideen om det ideelle samfunn, mens *Utopia as Method* (2013) presenterer ulike perspektiver på utopi som metode for samfunnsendring.

pågående prosess. Formålet er å virke frigjørende for mennesker og samfunn. Utopier har en iboende ide, som sier noe om hva det vil si å være menneske og hva som skal til for å legge til rette for meningsfulle liv.

KRITIKK AV UTOPI

På den ene siden blir utopiforskningen kritisert fordi den bygger på et for optimistisk menneskesyn og fordi utopiene kan virke virkelighetsfjerne og vanskelig å gjennomføre i praksis. Levitas møter kritikken ved å påpeke at det som virkelig er umulig er å fortsette i det sporet vi er inne i, preget av rovdrift på natur og økende forskjeller mellom fattige og rike. På den andre siden blir utopiforskningen kritisert for å være for lite grensesprengende fordi utopiene alltid er forankret i samtiden av mennesker med historiske røtter og personlige erfaringer.

Har naturen egenverdi?

✍ ARNE ØGAARD

Hvorfor skal vi bry oss om fremtiden? Kan vi ikke bare nyte alle jordens ressurser fullt ut og så la det hele gå til grunne?

Flere filosofer har gitt seg i kast med forsøket på å finne begrunnelser for hvorfor vi bør anerkjenne naturens egenverdi. I boka *Naturfilosofi* har doktorgradsstipendiat i filosofi Sigurd Hverven gitt en sjeldent klar fremstilling av deler av tenkningen som foreligger på dette området. Boka har tre hoveddeler: Miljøetikk, Fra teori til praksis og Natursyn. 'Kardemommeloven' uttrykker selve grunntanken i norsk etikk, man skal ikke plage andre, man skal være grei og snill, og for øvrig kan man gjøre hva man vil. Men i forhold til miljøspørs-

mål er det ikke alltid så lett å se når våre viljeshandlinger blir til plage for andre.

Spørsmålet kan vurderes ut i fra et nytteperspektiv. Hvis jeg uttrykker et viktig fiskeslag eller forurenser en vannkilde, har jeg åpenbart plaget andre som har glede av disse ressursene. Et annet og mer utfordrende spørsmål er om naturen med sine arter og økosystemer har en egenverdi som jeg skal ta hensyn til. Som lystmorder av brunsnegler tillegger jeg ikke denne arten særlig verdi, spesielt fordi den forringer nytten jeg har av min kjøkkenhage. Ingen anklager meg for dette, men når det gjelder ulven er det intens debatt mellom de som er opptatt av ulvens egenverdi og de som er mer opptatt av sauebøndernes livsgrunnlag.

Fra historiske kilder, men også fra noen naturfolk og til og med i dagens islandske statsapparat, vet vi at naturen kan oppleves som fylt av vesener. Vesener som for de fleste av oss er usynlige, men som vi må ta hensyn til i vår omgang med naturen. I renessansen ble slik gammel innsikt avvist som overtro. Målet ble å bygge opp et verdensbilde basert på menneskelig tenkning og naturvitenskapelig metode. Spesielt filosofen René Descartes er kjent for å ha satt mennesket i sentrum og for å betrakte dyrene som følelsesløse maskiner. Fullt så ille er det ikke i dag, men noe av ideene henger fortsatt igjen og preger vår virkelighetsoppfatning om at naturen er til for at vi skal utnytte den. Spesielt når det er muligheter for stor økonomisk avkastning, kan spørsmål om naturens egenverdi lett bli fortrent. Arne Næss var kanskje den som med sin dypøkologi har argumentert sterkest for at hele livskretsløpet er verdifullt,

men i denne boka blir vi også kjent med en rekke andre filosofer som argumenterer for naturens egenverdi. Noen er opptatt av det enkelte individ eller den enkelte art, mens andre er mest opptatt av helheten.

Men det er ikke slik at filosofiske tanker nødvendigvis fører til nye handlingsmønstre. Å gjøre egne erfaringer i naturen kan derimot impulsere til miljøvennlige handlinger. Dette er et sentralt moment i bokas andre hoveddel. Det grunnleggende natursynet er også vesentlig. Den naturvitenskapelige tenkningen har medført en tingliggjøring av naturen. Naturen er ting som er til nytte for menneskene, og den er i seg selv ikke noe annet enn en samling av bittesmå ting. Naturvitenskapen har sin verdi, men Sigurd Hverven argumenter godt for at vi må innse naturvitenskapens begrensning. Han bringer naturforståelsen opp på et høyere plan ved å beskrive naturen som et samspill av livsprosesser. Det er ikke de små tingene som skaper liv, men det er livet som integrerer materiens minstedeler. Naturen er en samling av livsprosjekter. Dette er spennende tanker som åpner opp for nye spørsmål, som kan hjelpe oss et stykke på veien til å forstå mer av oss selv og vårt samspill med den omgivende naturen. 💧

Sigurd Hverven
Naturfilosofi
Dreyers forlag 2018
ISBN: 9788282654227

Frognerparkens hemmelighet

✍ ARNE ØGAARD

Daglig fylles Vigelandsanlegget med busslaster av turister, og mange av Oslos egne innbyggere går der også jevnlig, men hva ser de egentlig?

Først og fremst blir man overveldet av mengden av skulpturer, den største samlingen i verden av skulpturer som

er skapt av én kunstner. Mange blir provosert av de kraftfulle og nærmest idealiserte menneskene, men alle liker Sinnataggen og imponeres av den mektige monolitten. Ikke alle når fram til det

imponerende livshjulet helt i enden av parken, og bare de færreste tar seg tid til en vandring gjennom labyrinten. Å oppdage eller oppleve en sammenheng i dette mylderet er ikke lett, men steinerskolelærer Lilleberta Sandved har gjennom et langt liv tatt seg tid til å utforske parken ut fra et esoterisk perspektiv, og hun ser et klart mønster.

Enhver stor kunstner kan ut fra inspirasjon og intuisjon komme til å

skape noe som er større enn det han eller hun selv kan formulere i ord. Slik kan det være også i dette tilfellet. Selv om Gustav Vigeland hadde en spirituell livsholdning, uttrykte han aldri noe om anleggets dypere ideer. Men han omtalte seg selv som en reinkarnert egypter og hadde en sterk opplevelse av at han hadde noe vesentlig å bidra med her

”

Enhver stor kunstner kan ut fra inspirasjon og intuisjon komme til å skape noe som er større enn det han eller hun selv kan formulere i ord.

på jorda. Han var et dypt religiøst menneske, men tok avstand fra samtidens kristendom fordi han aldri hadde møtt en kristen som var religiøs. Hans liv var ikke enkelt hverken på det ytre eller indre

planet, og i boka sine siste halvdel får vi et godt innblikk i de mange utfordringene han ble stilt ovenfor. Denne delen avsluttes med ordene «Så liten, men likevel så stor».

Det viktigste i boka er imidlertid hvordan Lilleberta Sandved viser oss detaljer i – og sammenhenger mellom – de ulike skulpturene. Livets mange polariteter fremvises her med dyp psykologisk og eksistensiell innsikt. Det å vandre i parken kan gi en økt bevissthet om livets mange utfordringer. Boka inspirerer til å utforske parken videre. Selv om kanskje ikke alle lesere vil samstemme i det esoteriske perspektivet er denne boka en god hjelp til det vi alle trenger, nemlig inspirasjon til å se og til å fordype oss i det vi ser.

Boka har engelsk tekst som går parallelt med den norske og mange flotte fotografier tatt av Gottfried Fjeldså. ♦

Mon tro hvem som skjuler seg her?

Lilleberta Sandved
Vigelandsparken – en esoterisk guide.

Paradigmeskifte forlag 2017
ISBN: 9788293235248

Nødvendig fordypning i økonomi

✍ ARNE ØGAARD

Vi er alle involvert i den globale markedøkonomien. Den dreier seg ikke bare om handel med varer, men i stadig større grad om spill med penger. Et spill som blir grundig belyst i boka *Ustabilitetens politiske økonomi*.

Uten økt innsikt i dette økonomiske spillet kan vi ikke ta kunnskapsbaserte valg hverken i politikk eller med egne handlinger. Den innsikten vi får gjennom dagspresse og andre medier er ofte overfladisk, det er derfor gledelig at det nå har kommet en grundig fagbok. Alt stoffet vil ikke falle like lett for alle, men det er ingen som fullt ut forstår de komplekse hendelsene i markedøkonomien. De mange eksemplene og de historiske linjene er imidlertid så klart fremstilt at mange bør ha utbytte av denne boka. Forfatterne, Ingrid Hjertaker og Bent Sofus Tranøy, er statsvitere

med stor innsikt i spillet mellom politikk og økonomi, og de er spesielt opptatt av finansialisering. Det vil si at finanssektoren er større og mektigere enn før, at økonomien er langt mer forgjeldet og at kortsiktig avkastning er blitt dominerende som norm. Fra 2. verdenskrig og til 1980-tallet var kapitalismen basert på produksjon og langsiktighet, i dag dominerer finansialisering. Vi prøver å låne oss ut av utfordringene, og bare fra 2015 til 2017 har verdens samlede gjeld vokst med 57 tusen milliarder dollar. Bare 15% av investeringene skjer i realøkonomien, de øvrige 85% skjer i allerede eksisterende verdipapirer. Boka gir et interessant innblikk i den omfattende derivathandelen, som ellers får liten oppmerksomhet. Her gjelder det å vedde på et tall enten det er oljepris eller nesten hva som helst annet.

Boka gir en god innføring i valutahistorie, hva som kan fremkalle en finanskrisen, og vi får god innføring i de moderne krisene. På 80–90-tallet var det gjeldskrisene i Latin-Amerika, som så ble etterfulgt av Asiakrisen før vi selv ved årtusenskiftet ble direkte involvert i dotcomkrisen. Mange husker de ville investeringene i it-selskaper som knapt hadde en ide de kunne utvikle. Den store finanskrisen fra 2007–2009 er grundig analysert, og her forekommer det ikke bare naivitet, men også direkte svindel. Det siste var mulig fordi myndighetene i USA fjernet tidligere

reguleringer. Senere undersøkelser har vist at bankansatte omsatte produkter som de visste ville gi bankene tap, mens de selv hevet skyhøye bonuser og regnet med å skifte jobb før disse tapene ble realisert. I denne tiden ble det innført komplekse produkter, som gjorde det mulig å tape mer enn du hadde investert uten at du selv forstod det, noe flere norske kraftkommuner fikk erfare. Egentlig var dette en krise som var knyttet til dårlig sikrede boliglån i USA. I mangel på investeringsobjekter delte bankene ut lån til dårlige betalere. Det er jo vanligvis slik at desto mer usikkert et lån er desto høyere rente kan du ta. Som vi nå vet ble disse råtne lånene pakket inn i lånepakker, som utenpå virket så fristende at selv tyske storbanker investerte. Dette var igjen en av flere årsaker til den etterfølgende eurokrisen. Her får hvert av de mest involverte landene en grundig belysning av det spesielle med sin krise. På Kypros prøvde de å dempe problemene ved å skattlegge bankinnskudd og ved å innføre en lov

Ingrid Hjertaker og
Bent Sofus Tranøy
Ustabilitetens politiske økonomi
*Om fremveksten av den
finansialiserte kapitalismen*
Cappelen Damm Akademisk 2017
ISBN 978 82 0243493 9

som hindret at pengene ble ført ut av landet før de ble skattlagt. Men norske John Fredriksen ante hva som skulle skje og rakk å flytte sin formue over til Panama. Dermed unngikk han å betale 4,3 milliarder norske kroner i skatt til de kypriotiske myndighetene. Et særtrekk ved Eurokrisen er at EU har manglet en mekanisme for å overføre penger fra de landene som går godt til de som sliter. Uten euro ville et land som Hellas ha kunnet devaluere sin valuta og fått ny fart på økonomien. EU presset i stedet grekerne til offentlig kutt og sparetiltak med tanke på at priser og lønninger skulle synke. Dermed håpet de at Hellas skulle tiltrekke seg nye investorer. Dette har ikke skjedd, men i stedet har det oppstått arbeidsledighet, nød og dessverre også oppblomstring av høyreekstreme bevegelser. Utenfor eurosamarbeidet kunne grekerne prøvd J.M. Keynes metode med å få i gang økonomien ved offentlige investeringer i infrastruktur osv.

Forfatterens konklusjon er at EUs kuttpolitikk og en samtidig sterk støtte til de europeiske bankene har bidratt til at finansinstitusjonene er blitt reddet, men ikke realøkonomien. De er ikke utpreget optimistiske med hensyn til framtiden, men ser et håp i at det er en økende bevissthet rundt at det er noe galt med den finansialiserte kapitalismen. Ved å skrive denne boka har de forhåpentligvis bidratt til å øke denne bevisstheten. ●

50 år etter 1968

✍ ARNE ØGAARD

1967 var 'the summer of love' hvor hippiene satte farge på verden. 1968 er kjent som opprørsåret, men var også det året de unge trakk inn til storbyene for å se om hippiene virkelig fantes. Var det sant at det fantes fantasifulle og frie mennesker som brant for fred, kjærlighet og en utvidet virkelighetsforståelse? Historiene om hva de unge opplevde denne sommeren er mange og svært forskjellige. Noen ble skuffet, noen forteller om den lykkeligste tiden i deres liv, noen om viktige impulser de tok med seg videre, mens andre døde ved utprøving av nye rusmidler. I denne perioden oppstod det også motkulturelle bevegelser, som ga grunnlaget for mye av praksisen som vi finner i dagens initiativer til alternativ samfunnsutforming.

I boka *Hvor er min far – den gamle hippien?* berlyser Arne Øgaard denne tiden ut fra egne erfaringer og observasjoner og samtidige kilder. I tillegg til dette historiske stoffet påpeker han at manglende innsikt i mennesket og verden var årsaken til at drømmen om en verden med frihet, fantasi, fred og kjærlighet ikke lot seg realisere. Gjennom en fortelling med mange utdypende dialoger prøver forfatteren å vise hva som trengs for at en annen utvikling skal være mulig. Boka kommer på Vidarforlaget i juni. ●

Finansindustrien skaper fattigdom

✍ TERJE HAUKLAND, PENSJONERT BANKMANN OG KUNDE I CULTURA BANK

En milliard av jordens mellom syv og ni milliarder mennesker lever på eller under fattigdomsgrensen – av Verdensbanken stipulert til 1,25 amerikanske dollar eller mindre pr. dag. Samtidig sitter hundretusenvis av skarpe hjerner i utallige finansinstitusjoner på samme klode og kjøper billig i ett marked og selger litt dyrere i et annet, uten at de produserer noe som helst av verdi for menneskeheten.

Utrolig nok er bare fire-fem prosent av alle transaksjoner i finansmarkedet betaling for reelle varer og tjenester, mens 95–96 prosent gjelder oppdiktede verdier, viser en oversikt i det tyske magasinet *Der Spiegel* fra 22.08.11. Den nobelprisvinnende økonomen Manfred Max-Neef hevdet i 2012 at finansindustrien har en omsetning som er 50 ganger større enn realøkonomiens.

Mange av finansindustriens spekulasjoner fører til prisstigning i de utvalgte markedene slik at alle ekstremfattige her får for lite penger til mat. De dør ikke fordi det er matmangel. De dør av mangel på penger fordi disse gjennom inflasjon har tapt sin verdi. Disse lite påaktede drapene pågår hver eneste dag.

Det er ikke det minste merkelig at alle klodens storbanker, og de fleste små, tviholder på finansindustriens fordel. Spørsmålet er vel snarere om vi forbrukere må tviholde på slike banker.

Folk flest er ikke klar over det, men det eksisterer allerede en del banker med høy etisk profil som legger all sin virksomhet åpen for fullt innsyn, og som tydelig og kompromissløst tar avstand fra finansindustrien og alt dens vesen. I juni 2014 feiret pionérbanken GLS-Bank i Tyskland sitt 40-årsjubileum som verdens første 'sosialøkologiske universalbank', samtidig som den mottok den tyske hedersprisen *Bank of the year* for fjerde år på rad.

GLS-Bank er også moderbank for Global Alliance for Banking on Values

(GABV), en sammenslutning av 26 (nå 48, red. anm.) banker fordelt over alle kontinenter. Blant mange hundre andre bankallianser viser den vei ut av den økonomiske krisen ved konsekvent å satse på utviklingen av realøkonomien og dermed fjerne seg fra trenden innen den øvrige bankverdenen, der en stadig økende del av inntjeningen kommer fra rene finanstransaksjoner.

Denne internasjonale bankbevegelsen bygger på to hovedprinsipper: Innskyterne får vite hva pengene brukes til, og utlånsformålene vurderes etter sosiale og miljømessige kriterier. Typiske prosjekter som støttes er de som bidrar til mindre forurensning og større sosial rettferdighet, for eksempel økologisk landbruk, grønn boligbygging, kulturaktiviteter og ulike typer sosialt entreprenørskap. Bankene avstår også fra spekulasjon i finansmarkedene, handel med penger og finansielle instrumenter for å skape profitt ut av 'ingenting'.

Cultura Bank er den eneste av denne typen i Norge, og én av medlemsbankene i GABV. Cultura har allerede kunder over hele landet og mottok også Nordisk Råds natur- og miljøpris i 2010 for sitt 'grønne engasjement og sine investeringer i bærekraftige prosjekter'. Kanskje er det nå på tide at vi her nord starter en realøkonomisk, demokratisk aksjon og flytter over til grønne banker?

Mange banker har de siste 10–15 årene brukt alle mulige triks for å øke inntjeningen, og har av den grunn fått en omdømmemessig knekk. Nå gjør de samme bankene store anstrengelser for å fremstille seg som sosialt ansvarlige og miljøvennlige. Men spørsmålene om hvorfor de da finansierer bedrifter som forurenser forblir ubesvart.

For en bank i dag finansierer det næringslivet som finnes, såfremt det tjener penger og ikke er kriminell virksomhet. De driver også med ulike markeds-

aktiviteter for å skape meravkastning. Finansindustrien kan kriminaliseres og fjernes uten å fremkalle det minste savn ut over spekulantenegne rekker. Vi på grasrota kan bidra til å fjerne den, og vårt første skritt kan være å benytte våre økologiske banker, og dermed øke deres kapital, utlånskapasitet og handlefrihet.

En slik aksjon trenger støtte fra et tilstrekkelig antall bevisste bankbrukere, og våre frie medier har her en viktig informasjonsoppgave. I realitetenes verden handler dette om liv eller død for millioner. ♦

Terje Haukland (1930–2018) var en av bankpionérene som var med på å starte Cultura Bank. Han døde 20. februar i år etter flere års sykdom. Til minne om ham og hans mangeårige sterke samfunnsengasjement bringer vi hans siste, og fremdeles aktuelle artikkel, som sto på trykk i Bergens Tidende 24. august 2014. (Red.)

STEINERUKA

22. SEPTEMBER - 30. SEPTEMBER 2018

Hvordan vi utvikler og forholder oss til teknologi er kanskje det viktigste av alle aktuelle spørsmål – og derfor også tema for **Steineruka 2018!**

Nicanor Perlas har klare og kunnskapsrike synspunkter på teknologi og utvikling og er Steinerukas hovedgjest og inspirator 2018. Sist han var i Norge var i 2008. I 2003 mottok han Right Livelihood Award for sitt omfattende engasjement, på norsk ofte omtalt som den alternative fredsprisen.

Utviklingen av kunstig intelligens (KI/AI) går lynraskt. Valgene vi tar nå bestemmer hvordan fremtiden skal se ut. Dette tema vier nå Perlas all sin tid til. Under Steineruka ønsker vi å tematisere dette på en rekke måter under tittelen **Hvordan vet du at du er et menneske?** Det blir foredrag og symposium, seminarer marked og kultur.

ARRANGØRER AV STEINERUKA ER:

Antroposofisk selskap, Biologisk-dynamisk Forening, Camphill Landsbystiftelse, Cultura Bank, Dialogos medie og ressursenter, Kristensamfunnet i Oslo, Steinerbarnehageforbundet, Steinerhøyskolen, Steinerskoleforbundet og Sosialterapeutisk Forbund.
www.dialogos.no/steineruka2018/

Sats på verdens viktigste aksjepost: **Livet.**

Hvor henter du egentlig de beste rådene når du innser at helsen er ditt viktigste investeringsfond?

Sunnhetsbladet vært utgitt ubrutt siden 1881. Hva kan 6 årlige utgaver med forskningsbaserte råd og en livsstilsfilosofi som er blant de best dokumenterte gjøre med din viktigste aksjepost, tro?

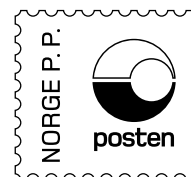
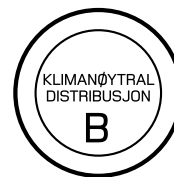
KAMPANJETILBUD: 6 UTG. / -50%: 224,-
BRUK RABATTKODE "PENGEVIRKE"

Bestill abonnement til **HALV PRIS** nå!

PÅ NETT: butikk.sunnhetsbladet.no PÅ E-POST: ordre@sunnhetsbladet.no

RETURADRESSE

Cultura Bank
Postboks 6800 St. Olavs plass
NO-0130 Oslo

Påminnelse til våre privatkunder:

Det nye europeiske personvernregelverk (GDPR) pålegger oss å innhente nytt samtykke fra deg for å fortsette å sende deg informasjon.

Vi har derfor sendt deg en e-post og/eller brev som vi ber deg svare på.

Det er viktig for oss at du opplever informasjon fra oss verdifull. Hvis du svarer innen 30. juni er du med i trekningen av en togtur t/r Oslo - Gøteborg med hotellopphold (2 døgn) for 2 personer.